

Sóvidék

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT
III. ÉVFOLYAM 2. SZÁM 2011. DECEMBER

Hathavonta megjelenő kulturális folyóirat.

A szerkesztőség a Teleki Oktatási Központ keretében működik.

Főszerkesztő: SZOLLÁTH HUNOR

Ügyintéző: Tolokán Király Katalin

Technikai szakember: Tolokán Király Miklós

Szakmai tanácsadó testület:

Dr. Poráczky Rozália, igazgató, Központi Egyetemi Könyvtár, Kolozsvár

Bereczki Gyöngyvér, tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Márton Zoltán, igazgató, Teleki Oktatási Központ, Szováta

Ferenczi Szilárd, történész, Kolozsvár

Kuti Botond, képzőművész, Kolozsvár

Siklodi Zsolt, képzőművész, Szováta

Levelezési cím: Fülemüle utca 13 szám, Szováta, 545500, Maros megye, Románia.

e-mail: sovidekfolyoirat@yahoo.com

Telefonszám: 0040-745-904-473.

Honlap: www.prosovidek.ro

Grafikai szerkesztés: Siklodi Zsolt

Korrektúra: Székely Anna

Szöveg digitalizálása: Fülöp Rita

Tördelés: Deák András Zsolt

Illusztrációk: Vass Sándor képzőművész

Címlapon: Vass Sándor: PineNeedels

© Sóvidék szerkesztőség, Szerzők.

ISSN: 2066-0146

A lapszám megjelenését támogatta:

Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

Teleki Oktatási Központ

Tartalomjegyzék

Levél

5

Forrás

Fekete Árpád: A Sófalvi Illyés Lajos Általános Iskola története II.	6
Búzás Antal Árpád: Egy szovátai tanító életútja. Búzás András (Visszaemlékezés)	14
Lukács Albert: A szovátai középiskola I. (Visszaemlékezés)	19
Szolláth Hunor: A Domokos Kázmér Iskolacsoport Levéltárának Történelmi Forrás Jellegű Dokumentumai	22

Művek, mesterek

Józsa Ildikó: Sováradai népszokások és hagyományok II.	24
--	----

Föld sarok

Horváth István: A Parajdi-medence földtana III.	30
---	----

Lelkek, göröngyök

Ambrus Lajos: Kodáros, Mikulás (Versek)	34
Márton Béla: Hangok és színek Áprily költészetében	36
P. Buzogány Árpád: átlesve a kertlyukon, Egyetlen szóért (Versek)	45
Ráduly János: Sóvidéki népballada Áprily lejegyzésében	46
Németh János: Bekecs alatt Nyárád tere (Vers)	48
P. Buzogány Árpád: Marci bácsi stratégiát épít (Novella)	49
Ráduly János: Dübörög, Harmatcsöppek (Haikuk)	54
Bartha Sándor: Állandóság és megújulás - Gondolatok Vass Sándor művészi atitűdjéről	55

Horizont

Zepeczaner Jenő: Magyar orvosok és természetvizsgálók társaságának erdélyi vándorgyűléseiről	57
---	----

Tartalomjegyzék

Tollhegy

- P. Buzogány Árpád: Sóvidék a középkorban (Sófalvi András: Sóvidék a középkorban. Fejezetek a székelység középkori történetéből. Székelyudvarhely, 2005.) 64
- Bereczki Károly: Székelyföldi látélet (Vofkori László: Székelyföld útikönyve I-II. Cartographia Kiadó, Budapest) 65

Ajánlás

A Sóvidék Kulturális Folyóirat hatodik számához érkezve nem a visszapillantáshoz, hanem az előre nézéshez jött el az idő. Nemcsak azért, mert jogosultságot nyert életképessége, hanem a fő okot inkább a tennivalók sokszínűsége szolgáltatja. Megőrizve a folyóirat hagyományos és kézzelfogható voltát, igyekszünk kihasználni a digitális tér, az internet adta lehetőségeket is. A régóta működő honlapunkon (www.prosovidék.ro) keresztül valósítjuk majd meg tágabb elképzeléseinket: szélesebb körben megismertetni a sóvidéki népszokásokat, hagyományokat, történelmet, kulturális élet főbb jellemzőit, tudományos kutatásokat. Ennek érdekében a jelzett internetes portálon adatbázisokat hozunk létre, melyekbe különböző dokumentumok, fényképek, stb. kerülnek majd. Itt kaphat helyet a Sóvidéken oly jellemző alkotókedv, kutatási szenvedély megannyi terméke, eredménye is, legyen az akár szakzerű tanulmány, irodalmi vagy képzőművészeti alkotás, netán ismeretterjesztő munka. Céljaink eléréséhez ugyanakkor az alapot maga a hagyományos keretek között kiadásra kerülő folyóirat jelenti, melynek hatodik számához kívánunk ezúttal hasznos időtöltést!

Kelt az Úr 2011-ik esztendejének Szent András havában.

SZOLLÁTH HUNOR
főszerkesztő

FEKETE ÁRPÁD

A Sófalvi Illyés Lajos Általános Iskola története

II.

Kulcsszavak: *S. Illyés Lajos iskola; oktatáspolitikai; 1-es számú általános iskola, 1-10 osztályos iskola*

A Sóvidék Kulturális Folyóirat III. évfolyama 1. számában (2011. Május) a Sófalvi Illyés Lajos Általános Iskola elődjéről, az 1956-ban alakult, a Sándor János villában 15 évig működő egykori Szovátai Fürdőtelepi I-VIII. osztályos Általános Iskoláról jelent meg 6 oldalas terjedelemben összeállított írásom.

A fenti iskolában uralkodó hangulatra, anélkül hogy ismételném önmagamot, néhány gondolatban visszatérek. A fürdőtelepi iskolában a nehéz körülmények ellenére is a tanerők lelkes munkája és hozzáállása, valamint a szülők önzetlen segítsége révén a telepi iskola a tanulók szeretett otthona volt. A gyermekek szorgalmasan tanultak, szívesen végezték a rájuk háruló feladatokat. Emlékezetesek maradtak a sikeres kulturális- és sportrendezvények, a több napos országjáró kirándulások és pionírexpedíciók. A legfontosabb követelmény azonban a szülők, a gyermekek és a tanerők tanuláshoz-tanításhoz való hozzáállása volt, melynek eredményeként nem ismertük sem a lemorzsolódás, sem az igazolatlan hiányzás fogalmát. A 15 év alatt egyetlen tanuló kivételével (testi fogyatékos, mozgássérülés) minden tanulónak sikerült befejeznie a kötelező általános iskolai tanulmányait. Ezért sajnáltuk a telepi iskola családi hangulatát otthagyni, ugyanakkor azonban fokozatosan próbáltunk ráhangolódni az új kihívások megoldására. Tudtuk, hogy új iskola, sok gyermek, nagy létszámú osztályok, tíz osztályos oktatásra való áttérés, építőtelep utáni rendtelenség, rendezetlen sáros udvar, a műhelygyakorlati oktatás szakemberekkel való megszervezése nem lesznek könnyen megoldható feladatok. De hát erőt kellett gyűjteni az új feladatok teljesítéséhez.

A következőkben megpróbálom leírni, hogy miért kellett meghitt, csendes „*családias otthonunkból*”, zajos világba költöznünk. Ahhoz, hogy új iskolába költözhessünk természetesen új épületre volt szükség. Felépítését gazdasági és politikai okok előzték meg.

A párt- és az államvezetés erőszakos iparosítási politikája s a földművesek életkörülményeinek ellehetetlenítése, elnéptelenítette az egykori virágzó falvakat. Aki

csak tehette elmenekült a szülőföldről, városon keresett megélhetést. A gyors ütemű erőszakos iparosítás érintette Szovátát is. Az ideköltözöttek a lakosság szám-beli növekedését eredményezték. A falvak lakosságának elnéptelenedéséért, és a városokba való tömörödésükért az ilyen ütemű iparosítás munkaerőt igényelt, és azoknak persze lakásra volt szükségük. Elkezdődött az új lakónegyedek építésének folyamata, és a lakosság tömbházakba való költöztetésének időszaka. Ez a határozat közvetve a telepi iskolát is érintette.

Érdekes elképzelése, gondolata támadt a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején az akkori megyei párttitkárnak: a fürdőtelepen az elszállásolási helyek számának növelése érdekében a villafelelősök, adminisztrátorok és más fürdőtelepi alkalmazottak lakásait „...át kell adni a vendégeknek, hogy minél több dolgozó jöhessen üdülni és gyógykezeltetni Szovátára”¹

Nehezen „emésztettük meg” a párthatározatot, amely így hangzott: „...a pihenni jövő és a gyógykezelésre beutalt dolgozók részére növelni kell az elszállásolási felületet, hogy minél több munkás és dolgozó paraszt nyerhesse vissza egészségét és megújult erővel foglalja el helyét a munka mezején a szocializmus építése érdekében.”² A lakfelületet a fürdőtelepen dolgozó munkás- és tisztviselő személyzet tömbházakba való gyömöszölésével lehetett növelni. Valóban rövid idő alatt látványosan csökkent a fürdőtelep helyi lakóinak száma. Ezt az is elősegítette, hogy sokan időközben magánházat építettek a város területén. A fürdőtelepről az alkalmazottak tömb- és magánházakba való költözésével szembenően megváltozott a város demográfiai összetétele. Így a fürdőtelepen csökkent a gyermeklétszám.³ Erre az időszakra esett a tizosztályos általános oktatás kötelezővé tétele is. Így vált valójában szükségessé a lakónegyedek közelében egy új iskola felépítése. Nem új oktatási intézmény létesült az 1 számú Általános Iskola nevének felvételével, hanem csak egyszerűen átköltöztetéssel nevet kellett változtatni az egykori Fürdőtelepi 8 osztályos Általános Iskolának, hisz kezdetben név szerint ugyanazok a tanulók és tanerők maradtak az új iskola örökösei.⁴ Időközben a IX. és X. osztály is csatlakozott az I-VIII osztályhoz.

Az állami beruhásból, kisajátított telkeken, títüsterv szerint épített iskola a párthatározat végrehajtásának sürgetésére mindössze egy év alatt elkészült. Akkoriban az építővállalatok között vállalkozó versenytársakról szó se lehetett. Így hát az építkezés a Birău Mircea igazgató vezette Maros-megyei Építkezési Tröszt szovátai részlegére hárult, melynek igazgatója Dénes László mérnök volt, míg csoportfelelőse Orbán Jenő, munkatelep felelőse pedig Görög Attila. Építőmesterek: Bandi János és Tóth Miklós. A kőműves csoport vezetője Nagy Albert volt. A belső szerelési munkálatokat Kajcsa László irányította. A tantermek parkettezését a Karda János vezette csoport végezte. Az építőtelep szakmai munkálatait Barna János mérnök koordinálta.⁵ Az épületanyag nyilvántartása és beépítésének ellenőrzése Lokodi György építész technikusra hárult.

Abban reménykedtünk, hogy ha már új iskolába költöztetnek, akkor megoldódik véglegesen a teljes délelőtti oktatás. Az építkezési munkálatok elkezdése után azonban hamar tudomásunkra jutott, hogy pénzhányában, csak az épület fele, egy, a földszint fog elkészülni. (Eredetileg amúgy is az volt a cél- elköltözni a fürdőtelepről.) Közben tudomásunkra jutott, hogy egy óvodáscsoportot is ránk fognak ruházni. Így is történt. Három évig nem is szabadultunk meg tőlük. Ez nehezen volt elviselhető, főleg az ellentétes tanrend miatt. Elkezdődött a kopogtatás, a kilincselés a párt- és állami szervek vezetőinek ajtaján. A megyei pártbizottság kultúráért és oktatásért felelős titkára, a megértő és jóindulatú Fodor Géza közbenjárására sikerült azonban, a Szovátát szimpatizáló Nicolae Vereş első titkárt segítségadásra bírni, és így felépült teljesen az egész emeletes iskola. Az iskola bútorzatát a padok kivételével a Nagy Ferenc által vezetett szovátai ILEFOR bútorgyár készítette. A termelés irányításában Szabó Gyula technikus is derekasan részt vállalt. A tantermek padokkal való berendezése a marosludasi egység munkaközösségének eredménye.⁶

1971 őszén vette használatba az új iskolát az egykori telepi iskola 174 tanulója és 11 tagú tantestülete.⁷ A tanévkezdésre elkészült, az akkor még nagyon modernnek és funkcionálisnak tekintett épület. Az avatóünnepségen, a tanévkezdés első napján szeptember 15-én szertartásos ünnepségen a városi néptanács akkori elnöke Cotărlan Petru vágta el a bejárati nyitott ajtó közt kifeszített szalagot. Néhány mondatos magyar nyelven elmondott beszédében természetesen dicsérte a pártot és a kormányt. Igazgatói tanévnyitói beszédemben először nem az építők becsületes munkáját köszönhettem meg, hanem hálálkodnom nekem is kellett pártunknak és kormányunknak azért, hogy *„...a szocializmus építésében elért nagyszerű eredmények egyik objektumát, új oktatási intézményt kaptunk ajándékba...”*⁸

A kiváló tanulmányi feltételek, az ingyenes tankönyvek, jól felszerelt fizika-kémia laboratórium, a román, magyar, biológia és történelem tanításához a tantestületi tagok hozzájárulásával helyi erőforrásból készült szaktantermek, tanműhely, új bútorzat, barátságos világos osztálytermek iskolaközösségünk új részeseiként közösen örvendhettünk, -szülők, nevelők, tanulók- az új iskolaközpontnak *„... mely egymillió nyolcszázezer lejes beruházásból épült...”*⁹ Tanévnyitói beszédemben köszönetet mondtam az iskola vezetősége nevében a városi néptanácsnak, az építkezési vállalatnak, a tanulóknak, tantestületnek és szülőknek, akik hozzásegítettek az új iskola építésének befejezési munkálatai elvégzéséhez és a költözködéshez. Beszédem befejező sorai ezek voltak: *„Az új iskola felépült. Falai némák. Tőlünk függ, hogy milyen hangulatot teremtünk benne. Csak az épület adott. A közösséget nekünk kell kialakítanunk benne. Remélem, az új tanévben iskolánkat hamar otthonunkká tesszük s így mindnyájunknak közös öröme telik benne.”*¹⁰

A telepi iskolában megkezdett színvonalas, lelkiismeretes oktató-nevelő tevé-

kenység folytatódott az új tanintézménybe való költözésünk és berendezkedésünk után is. Új iskolánk hamar szeretett otthonunkká vált. Ezért azonban nagyon sokat kellett tennünk úgy az épületen belül, mint azon kívül. Augusztus második felétől, tehát még a vakációban mindennap közhasznú munkát szerveztünk a szülők, a tanerők és a tanulók bevonásával.

A nyár közepére elkészült épület augusztus feléig még kongott az ürességtől. A falak nedvesek voltak. Az ablakokat a tanévkezdésig állandóan nyitva tartottuk. A biztonságért őrséget szerveztünk. A bútorkészítők szerencsére tudták, hogy szeptember 15-én kezdődik a tanév. Az ILEFOR üzem szovátai részlegének alkalmazottai, ha szükség volt rá, vállalták a túlórákat. Az elkészült termékek idejében történő gyors helyszínre szállításáért Nagy Ferenc üzemvezetőnek, Szász Imre szállítási osztály felelősnek és Szabó Gyula technikusnak mondhattunk köszönetet. Szeptember 15-re a szülők és tanulók segítségével a régi iskolából a szükséges tárgyak helyet kaptak az új iskolában. A szemléltető képeket, a könyvtári könyveket, és egyéb apróbb tárgyakat a nagyobb tanulók kézben, vagy kosárban hordták át 2 km-es távolságról. Néhány szükséges nagyobb bútort, asztalokat, padokat, és egyebeket sikerült átmentenünk az új épületbe. A nem létező fogászati illetve beteggondozói szoba és könyvtárnak titulált falat engedély nélkül lebontottuk. A tanári szobát az irodába rendeztük be, igényeinknek megfelelően az épület átadása után rögtön kisebb átalakításokat végezve. Az így nyert két tantermet be kellett rendeznünk az anyaépületből hozott iskolapadokkal, asztalokkal, és az ILEFOR-tól ajándékba adott két táblával, akárcsak a tanműhelyt ahová elhoztuk a régi szerszámokat, és a munkapadokat is. Itt jegyzem meg, hogy sikerült leltárunkba tartanunk a Sándor János család görög ión oszloprendes keretben elhelyezkedő gyönyörű velencei tükrét, amely ma is áll a bejárati ajtó mellett az igazgatói és könyvelői iroda előtt.

A nagyobb tárgyak szállításában segítségünkre volt az ILEFOR üzem lóvontatású platformos stráfszekere, melynek bakján Fülöp István ült, a Fürdővállalat Molotov típusú teherautója, és a bútörüzem Steagul Roşu teherszállító gépkocsija is, melyeknek kormányát Márton Károly, illetve Palkó Albert kezelte. Az iskolapadokat is, a rögzítő talpécsek kivételével, a marosludasi ILEFOR Bútörüzem alkalmazottai is idejében elszállították. Az osztálytermeket az osztályfőnökök meg kellett töltsék „politikai tartalommal”, a kötelező díszítési elemekkel (a vezér arcképével, képek a szocializmus megvalósításainak ipari grandiózus építkezési objektumairól, az MTSZ-ben elért termelési eredményekről). Közben különös gondot jelentett az iskola környékének rendezése. A bő talajvíz miatt, kisebb esőzés esetén is bokáig tapicskolhattunk a sárban, vízben. Az építkezés után rengeteg elterítetlen törmelék maradt, az épület körül. Az építőanyagot szállító teherautók tengelyig sülyedtek, feltúrva az amúgyis egyenetlen terepet. Egyszerűen nem lehetett sármentesen közlekedni. A vállalatokkal, és a szülőkkel való jó kapcsolatainkat az udvar rendbeté-

telére összpontosítottuk. Így is évekbe telt, amíg alapot tudtunk készíteni az udvar sármentesítésére. Először a lapátokkal és talicskákkal összehordott törmelékeket és a Fürdővállalattól bontásból származó fél téglákat felhasználva az épület körül a faltól háromméternyi szélességű „járdát” raktunk.¹¹

Az első években a rend és tisztaság megőrzésének szándékára utal az, a ma is érdekesnek tekinthető iskolai határozat, amely szerint a tisztán tartott és vegyszerrel tükörfényesre takarított parkettre a tanulók az osztályba csak papucsban, vagy váltócipőben léphettek be. Az udvar járhatóvá tételéhez kedvező lehetőség adódott: az építkezésben dolgozó segéd munkások szakképzése céljából tanfolyamot szervezett a megyei TCM vezetősége. A felkészítőket a munkások szakképzése céljából iskolánk földszinti termeiben tartották a munkaidő utáni kora esti órákban. Akkoriban a tanterem használati bérleti díj fogalma ismeretlen volt. Köszönetük jeléül a szervezők nagyon kedvező ajánlatot tettek: kavicsot, vízi követ, és homokot hordtak az udvar használhatóvá tételéhez. Így került több száz köbméter töltésanyag az udvarra. Elterítésük után a Néptanács Fülöp Sándor nyolc tonnás hengerrel Kelemen János közbenjárásának köszönhetően évenként többször is megtaposta, laposította a talajt. Ez lett később az udvar lebetonozásának, illetve leaszfaltozásának alapja. Az aszfaltozásra az iskolaépítés után néhány év múlva került sor, Kelemen Jánosnak (néptanácsi technikusi), Timbus Ioan Dumitrunak (iskola tornatanára), Nagy Sándornak (szülői bizottság elnöke), és a parajdi aszfaltozó állomás (DGD) vezetőjének Lőrincz Ferencnek köszönhetően.¹² Az udvar, illetve a sportpálya végleges formájának kialakításához a munkálatokat 2000-ben a székeludvarhelyi VIADUKT cég végezte a helyi önkormányzat és a MOBALEX Bútorgyár anyagi hozzájárulásával. Az utóbbi cég vezetője Csizmadia Bandi Sándor volt.¹³ A pályaszegő köveket még az első aszfaltozás előtt Tóth Miklós munkájának köszönhetjük. Később az új iskolaműhely és a hátsó bejárat közötti udvar sártalanítását a Laczkó Alajos és Rózsa Mihály vezette helyi iparhoz tartozó kőkitermelő egység végezte.¹⁴ Az új pálya a harmadik évezred első éveiben már B-divíziós kézilabda mérkőzések lejátszására is alkalmas volt. Ez az igényes munkát igazolja. Az újraszfaltozott sportpályát időközben az országos kézilabda szövetség akkreditálta. Az öltözők a már átalakított műhelyben kaptak helyet.¹⁵

Az iskola épülete funkcionalitásának növelése céljából később is történtek lényeges módosítások. Miután a hetvenes évek elején az udvar délnyugati részén felépült az új iskolaműhely, az alapépületben lévő régi tanműhely tornateremmé alakítottuk. Ma ebben a helyiségben közfalemeléssel két osztály elhelyezésére elegendő tanterem működik. A hetvenes évek elejére felépült új műhely két termében az akkori tanterv által előírt program megvalósításához szükséges feltételek minden igényt biztosítottak. Lakatos- és asztalosmunka oktatását szolgálták.¹⁶ Az iskolaműhely az első években önfenntartó volt. A kárpitos műhelyben előál-

lított fekvőhelyek árából nyersanyagot és gépeket vásároltunk. A műhely ésszerű kihasználására nem csak az 1-es számú iskola tanulói, hanem a központi iskola oktatómesterei is (Bereczki Antal, Bereczki Márton, Domokos Attila, Fekete Barnabás), optimális feltételekre lelték. A 89-es változások a gyakorlati oktatás tervének megváltozása után az új műhely más rendeltetést is kapott. A nagyobbik terme tornateremmé alakult. Az épület kibővítésével új öltözők és mosdók, az emeleten pedig vendégfogadásra is alkalmas szobák kaptak helyet. Ez a változás, fejlesztés holland segítséggel történt. Így az épület a tornaórák tartásához minden feltételnek megfelelt. Az épületben a meleg vizet és a fűtést külön központi kazán biztosítja. Az iskola mögötti városi sportszarnok felépítésével a sport és tornaórák tartása a 2007-2008-as tanévtől az új épületben történik. Az egykori tanműhely tornateremmé való átalakítása után most újból más rendeltetést kapott az épület. A 2011-2012-es tanévtől az V-ik osztály kellemes otthona lett.

Bár az utóbbi időben a gyermeklétszám stagnál, az egy váltásos oktatási rendszer megvalósítása érdekében még mindig valós igény van az épület kibővítésére. Erre történtek már konkrét lépések, ugyanis a polgármesterei hivatal pályázati irodája elkészített és elkészíttetett egy részletes építési tervet, amely jelenleg a gyulafehérvári döntőbizottság központjában vár elbírálásra, s az iskola kibővítését lenne hivatott szolgálni.

A Sófalvi Illyés Lajos Iskola a higiéniai igényeket kielégítő feltételeivel, esztétikai arculatával, az osztály és szaktantermek berendezésével az informatikai kabinet rendeltetésével, a mellékhelyiségek főépülethez illő kényelmével, a tiszta és rendezett iskolaudvar szüneteken pihenésre, játékra alkalmas feltételeivel a számtalan könyvtári könyvolvasási lehetőségével, az oktatás-nevelés minden anyagi és infrastrukturális követelményét teljesíti. Csak legyen erő és energia a legfontosabb feladat, a tanítás-tanulás gyakorlatba vitelének végrehajtásához, mindennapi megvalósításához.

Mint láthattuk, az iskola három épülete (Sándor János Villa, mai központi épület, volt műhely) története során 55 éven át figyelemre méltó átalakítások történtek, valamennyi az oktatás eredményes fejlesztését szolgálta. Az utóbbi tíz éves időszakban megvalósított infrastrukturális átalakítás-fejlesztés azonban minden eddigit felülmúlt. Ezért a sok fejlesztésért, átalakításért, modernizálásért az iskola jelenlegi vezetőségét dicséret illeti. A Sófalvi Illyés Lajos Iskola tanulóit mivel minden feltétel biztosított, ez arra kell készítse, hogy magukévá tegyék, és büszkén vallhassák Szemlér Ferenc sorait: *„Ha kérdezik: hol indultál utadnak? Ezt az iskolát nevezd meg itt!”*¹⁷

Mire ezek a sorok megjelennek, addigra befejeződik az iskola vezetőtanácsa által nyert pénzüsszeg befektetéséből az iskola épületének teljes külső szigetelése. A 2005-2006-os tanévtől, a 2006. június 15-én a Sófalvi Illyés Lajos nevet felvevő

Általános Iskolához csatolták a két szakadati tanintézményt, az óvodát és iskolát, a felső-szakadati kihelyezett részleggel együtt, amely azóta megszűnt.

Az iskolarendszerben további jelentős változások történtek. A városi tanács 116/2011. február 18-ai javaslata és a Megyei Tanfelügyelőség 292/2011. március 17-ei határozata alapján, ugyanis a 2011/2012-es tanévtől az S. Illyés Lajos iskola nemcsak jogi személyiséggel rendelkező intézmény lett, hanem gazdasági és pénzügyi központtá vált, magába foglalva a 2-es számú napközi, és a 3-as számú óvoda iskoláskor előtti egységeit is.¹⁸

Az igényes infrastruktúra fokozatos, lépésről lépésre való megteremtésével párhuzamosan már az első tanítási naptól a tanulók legfontosabb kötelességét, a tanulást kellett biztosítani. Az oktatásban már az eddigiekben elért eredmények bizonyították, hogy lehet alapozni továbbra is a tanítók, tanárok lelkiismeretes munkájára, hivatástudatára. Mindannyian tudták, hogy milyen feladat hárul az iskolára. Elkötelezetten vallották Apáczai Csere János, a kolozsvári iskolához száműzött tudós beköszöntő beszédének gondolatát: *„Az iskolára olyan nagy szükség van és olyan sokféle a haszon, mely az iskolából származik, hogy vaknak, sőt, érzéketlennek kell lennie annak aki ezt magától föl nem fogja, be nem látja.”*¹⁹

Jegyzetek

1. *Határozati javaslat* (Proiect de hotărîre) 1969. Október, Pártgyűlés
2. Jelentés a fenti pártgyűlésen.
3. Feljegyzés igazgatói füzetemből: *„1971. szeptember 19-én a telepről, a városi autóbuszról csak 48 tanuló szállt le.”*
4. Sófalvi Illyés Lajos Általános Iskola Irattára (Továbbiakban lásd: SILÁIL): *Osztálynaplók az 1971-1972-es tanévből.*
5. Feljegyzéseim igazgatói füzetemből. Az adatokat összevettem Lokodi György építész technikusával.
6. SILÁIL: *Osztálynaplók az 1971-72-es tanévből.* Feljegyzéseimet összevettem Bereczki Mihály asztalosmester visszaemlékezésével.
7. *Tanévnyitói beszéd*, az iskola avatásán hangzott el, Fekete Árpád igazgató 1971. szeptember 15.
8. *Tanévnyitói beszéd*, az iskola avatásán hangzott el, Fekete Árpád igazgató 1971. szeptember 15.
9. *Tanévnyitói beszéd*, az iskola avatásán hangzott el, Fekete Árpád igazgató 1971. szeptember 15.
10. *Tanévnyitói beszéd* az iskola avatásán hangzott el, Fekete Árpád igazgató 1971. szeptember 15.
11. Fekete Árpád iskolaigazgató feljegyzései.
12. Magyar József a DGD aszfaltozó állomás raktárfelelősének tájékoztatója.
13. Fekete Árpád Zsombor a MOBALEX Üzem könyvelőjének tájékoztatója.
14. László Irma iskolaigazgató, Bodor József, Bodor Mária, Keresztesi Attila és Kulcsár János tájékoztatója.
15. Kovács Rozália iskolaigazgatónak és Fekete Árpád Zsombor a Kézilabda szakosztály elnökének tájékoztatója.

Koszovói Nő

BÚZÁS ANTAL ÁRPÁD

Egy szovátai tanító életútja

Búzás András

(Visszaemlékezés)

Kulcsszavak: *Búzás Endre; oktatáspolitikai; Szováta*

Röviden írni egy küzdelmes, de gazdag életútról szinte lehetetlen, ezért megpróbálok emlékeim, átélt események alapján a legfontosabb dolgokra hagyatkozni, különösen a Szovátán eltöltött évtizednyi időre.

Búzás Endre édesapja Búzás Ágoston újfalvi, édesanyja Köllő Marcella csomafalvi katolikus székelyek, 1910-ben kötnek házasságot és 1913-ban született már több nemzedék óta egyetlen fiúként. Alig ismerte édesapját mikor behívták katonának, és a háborúból sose tért haza. Nagymamánk nem ment férjhez, egyedül küzdve nevelte fiát és velük maradt élete végéig. Az elemi osztályok után beiratkozott a csíkszeredai képzőbe, de az impériumváltás miatt elveszítette kedvezményes tanulási lehetőségét és nem volt könnyű abban az időben. De támogatást talált Szent Ferenc rendjében és 1931-ben megszerezte kántortanítói diplomáját. Megható fogadalmat tett ez alkalommal: *”Ígérem, hogy kisebbségi iskolámban fogok tanítani. Becsületes, munkaszerető vezetője leszek a társadalomnak. Dolgozni fogok fajomért, szeretetet öntök a társadalomba, mert a szeretet egyesít, az egyesülésben van az erő, nagyság és a jövő.”* Ez volt életének vezérfonala és nem kis büszkeséggel mondhatjuk most, 30 évvel halála után- hogy híven betartotta betűről betűre a fogadalmát.

Működését Bözödújfaluban kezdte, majd Gyergyóalfalu és Illyefalva után, 1937-ben valószínű meghívás alapján Vorbuchner Adolf püspök úr kinevezi Szovátára. Közben, 1934-ben Szebenben sikeresen leteszi a román nyelvvizsgát, majd a véglegesítő vizsgát, így megkapja az évente szükséges működési engedélyt. 1937 nyarán, Kolozsváron elvégzi a karnagyképző tanfolyamot is. Élete legszebb, leggazdagabb időszaka volt a szovátai működése. Nem hinném, hogy a véletlen műve, hogy ott kellett találkoznia egy kivételes személyiségű plébánosna Török Mihályna, és az apámnak egy nyitott, jóra, szépre, munkára hajlandó közösségnek: Szováta népének. Természetesen még mások is voltak, kiváló emberek. Emlékszem a munkatársai közül az Arros házaspárra, a Reiner testvérekre (Enci néni, Mici néni) és sok iparos és tisztviselő család, egy tehetséges gazdálkodó réteg is volt ott.

Szovátán ismerte meg édesanyánkat, úgy tudjuk, hogy az 1938-as fűrdőszezonban, édesanyjánál Bíró Mihályné Simonfi Teréz otthonában, aki akkor már özve-

gyen Szovátán tartózkodott, ott is temettük el 1942- ben. Zetelakán, 1939-ben meg is volt az esküvő Bíró Ilonával és 1940- ben megszülettem én Antal- Árpád, majd 41-ben húgom Erzsébet- Szende.

Már a háború előtt Szovátán élénk és sokoldalú közélet bontakozott ki. Az évente kiállított működési bizonyítványok szerint a kántori szolgálat mellett édesapám gyermek és ifjúsági kórust vezetett, részt vett a színjátszásban, a gazdaköri munkában. Volt időszak, amikor a Lomaş munkásotthonban is kórust vezetett és rendszeresek voltak az iskolásokkal bemutatott műsoros estek. Gyakran nemcsak tanítója, de szerzője is volt kisebb színdaraboknak, mesejátékoknak, verseknek, énekeknek. Vasárnaponként délután a telepi kápolnában mise alkalmával gyakran kis hangversennyel igyekeztek vonzani a vendégeket.

Én még a zárdában születtem, azonban 1940 őszére felépült az új, modern kántori lakás is, bővült a zárdá, elkészült a gyönyörű szép telepi kápolna, elkezdődtek a kultúrotthon építési munkálatai, mindez főleg Török Mihály plébános érdeméért. Lehet, ma már a múlt kódéba vesz, mégis úgy érzem nem szabad elfelejteni rendkívüli egyéniségét és meghatározó szerepét Szováta életének alakításában.

A második bécsi döntéssel új korszak kezdődött, szinte újjászületett minden, nagy tenni akarás bontakozott ki. Beindult a KALOT, a Szövetkezet, Leányegylet, Cserkészlet, levante-mozgalom, az „Aranykalászos” gazdatanfolyamok, kiállítások, népi hagyományos mesterségek felújítása és természetesen folytatódtak a régebbiek is. Megérkeztek a kalocsai iskolanővérek, emlékezetem szerint segédlelkészt is kapott a plébánia. Édesapám pedig ott volt mindenütt, ahol szükség megkívánta, „díjtalanul”, ahogy írták egyik működési bizonyítványban. Oroszlánrésze volt a bevonuló honvédeknek köszöntő rendezvény szervezésében, egyik szónoka is volt amint később hallottam, sajnos ebből aztán a háború után főbenjáró bűn lett. Sok munkája mellett még elvégezte Kolozsváron a tűzoltó parancsnoki tanfolyamot, azután a tartalékos tisztai átképzést Marosvásárhelyen, melyek után át kellett vennie a cserkészletet, a levanteoktatást, a közmunkák parancsnokságát. Tisztánlátására jellemző, hogy nem szédült el semmilyen propaganda hatására, emberségét megőrizte minden körülmények között. Erre szépen emlékezett a szovátai Goldstein Henrik, édesapám halála után a „Hét”-ben írt méltatásában.

Vitathatatlan fejlődés indult el akkor Szovátán: helyreállították a lerobbant utakat, Shell benzinkút működött a „Hangya” előtt, modern vágóhid, autóbusz állomás, sportpálya, honvéd laktanya, csendőrőrs épült, és ami a legfontosabb: kifogástalanul működtek a szolgáltatások, mintha nem is lett volna háború. Beindult a kaszinóban a „Székely esték” sorozata az anyaországi fürdővendégek szórakoztatására, melynek gondja is főleg édesapámra nehezedett. Mostani, 70 éves öreg fejemmel is csodálkozom honnan merítettek erőt, annyi munka elvégzésére. Hiszen gondoljuk csak el, hogy a katolikus egyházi év mindent követel: az adveni

idő hajnali miséit, a karácsonyi műsorokat, a házszentelést Illyésmezőtől Kopacig, a nagyböjti keresztutakat, Anyáknap rendezvények, somlyói búcsú, melyre még akkoriban keresztalja ment Csíkba, aztán a templom búcsúja, missziók, halottak napja. De ezek mellett ott volt még március 15, a hősök napja, madarak és fák napja, vendégszereplések a környéken, vendégszereplők fogadása, majálisok és más események. Mégis ezen felül volt bátorsága édesapámnak, hogy megpróbálja folytatni tanulmányait a szegedi és pesti egyetemen. Szomorú dolog, hogy az események ezt is megakadályozták.

Közben 1942 után édesanyám beteg lett, hiába volt minden küzdelem Marosvásárhely, Budakeszi, Kolozsvár, állapotja egyre romlott és 1944 augusztusában meghalt alig 32 évesen. Megrendülve, mély részvétellel temette egész Szováta népe. Édesapámat már mozgósították, éppen csak a temetésre sikerült hazajönnie. Ennek ellenére nem maradtunk egyedül, ott voltak az apácák, a plébános úr, a szomszéd Szilveszterék, de főleg Szováta, népe amely nap-nap után tanúbizonyságát adta szeretetének. Édesapám zsoldja pontosan érkezett a háború végéig, anyagi gondjaink nem voltak és nagymamánk a legnagyobb szeretettel gondozott.

Rövid időre édesanyám temetése után Szováta is a front. Először a német parancsnokság foglalta el a Kántori lakot, de ott maradhattunk. Aztán utánuk jöttek az oroszok, hadikórházat rendeztek be, minket kidobtak az utcára. Ez volt a nagy összeomlás, mindent felprédáltak, tönkretettek vagy elvittek. Alig maradt valami, szinte a nulláról kellett újrakezdeni. Szováta is megsínylette a sok robbantást, amit a visszavonuló németek végeztek. Villany sem volt este, lámpa vagy gyertyafénynél imádkoztunk buzgón, hogy édesapámat haza vezérelje a jó Isten. A magyarországi harcokban eléggé súlyosan sebesült, hadikórházzal vonultak vissza Bajor területre, amerikai hadifogság következett, de imánk meghallgatásra talált és 1945 novemberében hazaérkezett egy elgyötört, jobb karjával félig béna ember, akit alig ismertünk meg. Nagy öröm volt azért nemcsak otthon, hanem egész Szováta is és ahogy egy kicsit helyrejött mindjárt elkezdte a munkát. Nagyon voltak a háborús veszteségek, de a régi lendületből még újraindították a kórusokat, a színjátszó csoportot, előadásokat a Kultúrotthonban és a Munkásotthonban is. Még egy operettet is bemutattak 1947-ben: „A sárgapitykés közlegény”-t és a színjátszó csoport országos díjat is hozott Szováta 1947 vagy 48-ban. A környék településeit is bejárták, gyerekként én is szerepeltem több alkalommal. Aztán jöttek a „népi hatalom” korlátozásai, számunkra a tanügyi reform volt a kegyelemdőfés és 1948 őszén fájó szívvel elköltöztünk Szovátról. Gyulakután volt igazgató 1950 teléig, akkor betegsége miatt áthelyezték Kelemenelkére szintén igazgatónak I-IV osztályos iskolához, ahol 1957-ig maradtunk. Gyulakután kötött másodszor házasságot Técsy Piroska tanítónővel és 1950-ben megszületett Zsófia testvérünk is. E két helyen még próbált lendíteni a művelődési életen is, de más körülmé-

nyek, más emberek meg az „előírások” nagyon korlátozták a lehetőségeket. Kéves idő is jutott, mert sok abszurd munkával terhelték a pedagógusokat: betűvető tanfolyam, beiskolázás, jelszófestés kerítésekre, kalászgűjtés, kolorádó bogár meg rágcslók elleni küzdelem, szerűszolgálat, állatösszeírás, kollektivizálás, agitációs brigád, tapasztalatszerék, nyári tanfolyamok és sok más hasonló dolog. 1953-ban újra lehetőség adódott továbbtanulni és be is iratkozott édesapám a „Bolyai” természetrajzi- földrajz levelező tagozatára. Ehhez felső tagozati munka kellett, így 54-ben Felsősfalvára kapott kinevezést. Tíz évet töltöttünk ott, ez is aránylag termékeny időszak volt édesapám számára, mivel jó tantestületbe került. Azonnal be is kapcsolódott minden munkába: működött kórus, színjátszó csoport, gyermek és tantestületi zenekar. Gyakorlókertet létesített az iskola mellett a gyümölcs és zöldségkultúra szélesítésére, szép eredménnyel. A tehetségesebb gyerekekkel külön hangszeres oktatást végzett. 1956-ban megszerezte tanári diplomáját. Több nagyszerű előadás („A cigány”) meg hangverseny volt Sófalván és a környéken.

Ebben az időben megkapta a „Munka-érem” kitüntetést, Kelemtelkéről a tanítók kongresszusára küldték és utolsó állomáshelyén, Nyárádmogyoróson (1964-1977) megkapta az „érdemes” címet is. Nyárádmogyoróson is sokat tett az iskolában, a művelődési életben, az emberek között a falu felemeléséért. Működése során végig támogatta, segítette a tehetséges gyerekeket sokszor anyagiakkal is, és nem túlzás azt mondani, hogy nagyon sok értékes, igaz ember került ki kezei alól. Gyakran kiújult betegsége, ereje fogyott és 42 évi szolgálat után 1973-ban nyugdíjba vonult. Ekkor temették el nagymamát, a hűség és kitartás mintaképét, aki édesapámat végigkísérte egész életén át. Négy év múlva, 1977-ben Székelyudvarhelyre költöztek, ott még eljárhatott templomba és a ferencrendiek templomában még néhányszor orgonához ülhetett. Bejárta a környéket, gombatérképet szándékozott készíteni. Sajnos betegsége miatt nem tudta befejezni. 1979 novemberében epeműtéten esett át, egy évig aránylag jó volt, de 1980 végén megmutatkozott a rák romboló ereje. Minden kezelés ellenére 1981 júliusában meghalt 68 évesen. Gyászjelentőjére Benedek Elek sorait kölcsönöztük:

*„Jézus tanítványa voltam
Gyermekekhez lehajoltam
A szívemhez felemeltem
Szeretetre így neveltem.”*

LUKÁCS ALBERT

A szovátai középiskola I.
(Visszaemlékezés)

A hely, ahol élünk, hatást gyakorol életünk és sorsunk alakulására, ahogy mi magunk is visszahatunk rá: alakítgatjuk történetét, formáljuk jelenét és talán jövőjét is. Nevelői hivatásom alatt bárhová vetett a sors azon igyekeztem, hogy eleget tegyek a rám bízott feladatoknak. Az iskola érdekét és a nevelői közösség érdekét szolgáltam, bár a hagyományos értékrend megváltoztatására az önkénye minden eszközt bevetette. Az önkényuralom nem riadt vissza attól, hogy bizalmatlanságot teremtsen a tantestületben, a bizalmatlanságot kiterjessze a szülők és diákok soraira is.

Több évi hányattatásom után, a szovátai középiskolához kerültem helyettes tanárnak, 1957. XI. 1. Ezt részben annak is köszönhetem, hogy 1956 szele végre kispert az erdőszentgyörgyi rajoni központból. Ez nagy megnyugvást jelentett számomra három és fél év után. Szovátán az V-VI. osztályokban tanítottam földrajzot, testnevelést és természetrajzot, a VII. osztályban alkotmánytant. Így jött össze a heti kötelező 18 óra. A sorsommal nagyon elégedett voltam. Sajnos ez a nyugodt munka kevés ideig tartott. Abban az időben az iskola vezetőségében teljes volt a zűrzavar, igaz ez engem nem nagyon zavart. Egymást követték a vádaskodások, jelentgetések. Viharos gyűlések voltak, az ellentétek egyre éleződtek az igazgatóság és egyes csoportok között. Ez károsan hatott a nevelői, oktatói, sőt az adminisztratív munkára is. Ugyanakkor az 5-6 pályakezdő tanár, akiket kineveztek az iskolához nem kevés félelemmel szemlélte az eseményeket. Az újonnan kinevezettek ilyen zűrzavaros körülmények között fogtak munkához. Igyekeztünk távoltartani magunkat a zűrzavaroktól.

A sok vádaskodásnak, jelentgetésnek az lett a vége, hogy a rajoni tanfelügyelőség nagygyűlést hívott össze. Kötelező volt a megjelenés. A kijelölt napon összegyűltünk és vegyes érzelmekkel vártuk a felsőbb szervek megjelenését. Kevés várakozás után megjelent a rajoni tanfelügyelőség, a tartományi tanügyi osztály vezetői Domokos főtanfelügyelő vezetésével, valamint a tartományi és rajoni pártbizottság küldöttsége. Megkezdődött a viharos gyűlés, ahol elkezdődtek a bírálatok, vádaskodások, stb. Mi, az újonnan jöttek nem kapcsolódtunk be, mert nem ismertük a kialakult helyzet eredetét. A hosszas gyűlés után külön vonultak tárgyalásra a vezetők, ahol megszületett a határozat. Aztán kiértékeltek a viharos gyűlés menetét, megvonták a feladatokat kilátásba helyezték a szankciókat. A végén bejelentették, hogy a mai naptól kezdve Czellecz István az igazgató, Lukács Albert aligazgató. Fogjanak munkához és végezzék a felsőbb szervek által rájuk bízott feladatokat.

Ez minket váratlanul ért én és Czellecz tanár úr megpróbáltunk tiltakozni, de ezt egyáltalán nem vették figyelembe. Válasz: felsőbb szervek határozatai ellen tiltakozásának helye nincs. Jó munkát kívántak, és ezzel a gyűlés befejeződött. Másnap megtörtént az átvétel-átadás. A következő nap Istvánnal megbeszéltük, hogy hogyan is fogjuk munkához. Elosztottuk a feladatokat. István az V-XII osztályokkal kapcsolatos feladatokat vállalta. Nekem maradt az I-IV osztályokkal kapcsolatos feladatok elvégzése, az adminisztrációs feladatok ellenőrzése és irányítása. A bentlakás jó működésének biztosítása, az élelmezés zavartalan ellátásának megszervezése (igaz Nyárádremetén 4 évig internátust vezettem). A személyzet munkájának megszervezése, ellenőrzése is feladatom lett, valamint a bentlakó tanulók tanulási lehetőségének biztosítása. A bentlakó tanulók tevékenységét két nevelő, az igazgatóság által kiadott terv szerint végezte. Mind a férfi nevelő, mind a lányok nevelője csak érettségivel rendelkezett, de a rájuk bízott feladatoknak igyekeztek eleget tenni. Nehézséget okozott az ebédlő, ez félbeszerbe volt elkészítve. Sikertült két hét alatt rendbe tenni. A fürdővállalat igazgatója edényekkel, asztalokkal, székekkel, evőeszközökkel segítette, ami a nehéz körülményeket egyrészt megoldotta. Mind a fiúk, mind a lányok hálói szegényesen voltak berendezve. Itt is Bíró István, a fürdővállalat igazgatója messzemenő segítséget adott. Ágyakat, ágyneműt, szekrényeket adott ajándékba, amit ők már nem használtak, de nekünk megfelelt. Nem volt vízvezeték, a vizet 3 kilométerről szállítottuk a pékségtől, mert oda volt bevezetve a vezetékes víz. Egy szekérre volt felszerelve egy 400-500 literes fahordó és Kovács Márton altiszt saját lovaival szállította a vizet, ezt használták főzésre, ivásra és a bentlakók tisztálkodására. Az élelem szállítása is a saját járművével az ő feladata volt. Lőrinci János raktárnok és Dózsa J-né adminisztrátor a kiutalt élelmiszereket az üzletekből átvették és beszállították a bentlakás raktárába. A diákok közül minden nap volt egy szolgálatos tanuló, aki jelen volt az élelmiszerek bevételénél és kiadásánál, kézjeggyel is ellátta a kiadásokat és bevételeket, ellenőrizte azok felhasználását. Kezdeményezésemre a tanulók saját körükből diáktanácsot választottak. Ez kilenc személyből állt, volt egy elnök és egy alelnök. A tanács minden szombaton értékelt a tanulmányi és fegyelmi helyzetet. Bírálatba részesítették a fegyelmezetleneket és azokat, akiknek tanulmányi helyzete nem érte el a kívánt eredményeket. A kirívó esetekben megvonta az eltávozási engedélyeket. A tanács eredményesen végezte munkáját, ami hozzájárult a fegyelemhez és jobb tanulmányi eredményekhez. Meghatározott terv szerint működött. Az igazgatók munkája elég nehéz volt, tanterem hiányában a tanítás két váltásban történt, több épületben. Egy januári napon az internátusokkal rendelkező iskolák aligazgatóit berendelték a pénzügyi rendeletek ismertetésére. A gyűlés végén Rostás Zoltán főtanfelügyelő tudomásomra hozta, hogy jövő évtől a szovátai líceumot áthozzák Erdősztengyörgyre, mert a megfelelő tanteremek nincsenek biztosítva, és ami van

az kevés egy líceum működtetéséhez. Ez nagyon elszomorított mivel a korábbi vezetőség is foglakozott az iskola bővítésével, már terv is volt elkészítve. Én azt válaszoltam, hogy fogunk építeni. A tanfelügyelő elmosolyodott és azt a választ adta, hogy erre nincs anyagi fedezet, semmiből csak semmit lehet építeni. Ez a hír nagyon meglepte a tantestületet is. Megszületett a közös határozat, az iskolát 6-8 tanteremmel kibővítjük. A helyi néptanács is kételkedve fogadta a mi tervünket. 1957-et írtunk. Elhatározásunkat tett követte, ismertettük a tervünket a szülői bizottságokkal, az intézmények és kisebb vállalatok vezetőségeivel, a tanuló ifjúsággal. Mindenholnán támogatásról biztosítottak. Hamarosan az egész község építkezési lázban volt, mert sikerült a lakosságot is meggyőzni, hogy ha Szovátáról elviszik a líceumot, azt vissza nem kapjuk. Rögtön megkezdtük a pénzgyűjtést. Megnyitottuk a számlát a CEC-nél, ahová a begyűjtött pénzösszeget hivatalosan el lehetett helyezni. A legnagyobb segítséget kaptuk az IFET (Faipari vállalat) vezetőségétől. (Zsigmond József igazgató, Lukácsfi Kristóf főkönyvelő, Ördög Ferenc a szülői bizottság elnöke stb.) Az IFET volt Szováta és a környék legnagyobb vállalata. Fizetések alkalmával egy ívet tettek minden pénztárhoz a dolgozók elé azzal a címmel, hogy adakozzatok a líceum építésére. Az iskola könyvelőségére sokan nap mint nap bejöttek és hozták a pénzadományokat. Szováta egész területét behálózta a helyi rádiósítás, és ez a helyi híreket is közvetítette. Felhívást tudtunk közvetíteni a gyűlés eredményeiről is. Vezetője Nagy Dénes tanár volt. 1958 tavaszán, ahogy az idő engedte a diákok az előírt terv szerint kiásták az alapot Fülöp Mihály építész mester irányítása mellett. Közben a fogattal rendelkező szovátaiak kezdtek hordani a betonnak való kavicsot. Ez nem ment simán. Itt igaz példát mutatott Török Mihály plébános úr, megköszöntem a segítségét. Találkoztam vele, megkértem, ha van lehetősége a mozgósításban adjon segítséget. Ezt szívesen is vállalta. Istentisztelet végén ismertette névszerint ki nem hozott kavicsot. Ezt a rádiósításon keresztül Nagy Dénes tanár is minden alkalommal megtette. Az eredmény meg is mutatkozott rövid idő alatt.

SZOLLÁTH HUNOR

A Domokos Kázmér Iskolacsoport Levéltárának történelmi forrás jellegű dokumentumai

Kulcsszavak: *Domokos Kázmér Iskolacsoport; levéltár; történelmi források*

Az elsődleges történelmi források között kiemelt helyek foglalnak el a levéltárak, irattárak, az állományukban rejlő írott, vagy képi források nélkülözhetetlenek egy település, intézmény múltjának ismeretéhez. A Domokos Kázmér Iskolacsoport levéltára nemcsak a középiskola történetéhez nyújt adatokat 1956-tól, hanem az egész oktatás szovátai vonatkozásában is! Ugyanis, a református és katolikus felekezeti iskolák dokumentumain kívül az állami román iskola anyagai is fellelhetők itt.

Első gyűjtemény a *Naplók* (elhelyezkedés: I. A. B. C. D. E.), melyek az 1941-42-es tanévtől folyamatosan szerepelnek. A kezdeti években a Szovátai római Katolikus Gimnázium, és a református felekezeti Népiskola osztálynaplói is szerepelnek. Az állami iskola megalakulása utáni 7 osztályos elemi iskola naplói is megőrződtek. Ugyanakor a gyűjtemény részét képezik a ritkaságszámba menő Katolikus Népiskola Tanulmányi Értesítő-k is. A középiskola naplói teszik a gyűjtemény nagyrészét, ezeket a hatvanas években magyarul is kiadták, kitöltötték, utána csak román nyelven vezetik.

Második legfontosabb gyűjtemény az *Anyakönyvek* (elhelyezkedés: I. F. G.). Legrégőbbi anyakönyv az 1900-ból származó *Református Népiskola Anyakönyve*, ez év után folyamatosan fellelhető. A húszas-harmincas években az anyakönyvek érdekes módon kétnyelvűek, rengeteg információt tartalmaznak az oktatásra vonatkozóan, statisztikai adatok is kinyerhetőek belőle, valamint a tanuló lakcíme, szüleinek foglalkozása. Ugyanakkor az általános helyzet is jól nyomon követhető, például olyan bejegyzések találhatóak, hogy a tanuló nem járt iskolába ruhahiány miatt. A középiskola létrehozásáig többségében a 7 osztályos elemi iskola anyakönyvei találhatóak meg, 1965-után folyamatos az állomány. Érdekes a második világháború utáni anyakönyvlista, felsorolják a tantárgyakat: Alkotmánytan, Politikai gazdaságtan, Tudományos szocializmus, Orosz nyelv, Mezőgazdasági gyakorlatok.

A *Beiskolázási Iratok* gyűjteménye (elhelyezkedése: II. B. 1) a legmegbízhatóbb forrása a felvétellel, „gyerekvadászattal” kapcsolatos történeteknek. 1970-től folyamatos. Adatokat találunk a jelentkezőkről is, honnan jönnek, hányan, stb.

A *Tanügyi Dokumentumok* gyűjteménye (elhelyezkedés: II. B. 3.) 1960-as évek-

tól az 1980-as évek végéig található meg. Tartalmazzak az iratcsomók általános terveket, munkaterveket, iskolai programra vonatkozó iratokat, hatástanulmányokat, stb.

A *Különfélék* gyűjteménye (elhelyezkedés: III. D. 4. 5. 6.) 1960-tól folyamatos. Évek szerint vannak bekötve, és különböző jellegű dokumentumokat tartalmaznak.

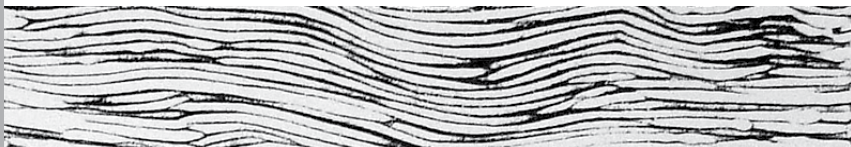
A *Román Komunnista Párt és KISZ* gyűjtemény (elhelyezkedés: II. A. 5.) talán a legérdekesebb a levéltárban. Tartalmazzák a két kommunista szervezet tevékenységi tervét, politikai ideológiai nevelés terén elvégzett munkákat, új tagok toborzására vonatkozó adatokat. Beszámolnak a színjátszó csoport tevékenységéről, megemlékezésekről, találkozókról, hazafias munkákról, sportpályák kialakításáról.

A *Könyvtár és Tankönyvek* gyűjteménye (elhelyezkedés: II. A. 5.) nemcsak a könyvtári állomány változásáról ad információkat, hanem az iskolán kívüli tevékenységekről is, kirándulásokról, megemlékezésekről, stb. A tankönyvbeszerzési iratok is megmaradtak.

A fontosabb, és nagyobb gyűjtemények mellett kisebbek is szerepelnek, amelyek áttanulmányozása nélkülözhetetlen az iskola történetének összeállításához: *Munkába való elosztás* (elhelyezkedés: II. A. 6), *Statisztika* (elhelyezkedés: III. C. 1.), *Közgyűlések jegyzőkönyvei* (elhelyezkedés: III. C. 3.), *Vezetőtanácsi iratok* (elhelyezkedés: III. C. 5.), *Problémás tanulók* (elhelyezkedés: III. C. 6.).

Asztalnál

JÓZSA ILDIKÓ

Sóváradi népi szokások és hagyományok II.

Kulcsszavak: Sóvárad; hagyományörzés; népi szokások

Szilveszteri szokások:

Szilveszterkor és újévkor a népi szokások és hiedelmek célja biztosítani a következő esztendőre az emberek egészségét, szerencsését, állapotállományának szaporaságát és a termés bőségét. Fontosnak tartották a zajkeltést, úgy vélték, hogy ezzel biztosíthatják az állatok egészségét és szaporaságát.

„Az esztendő utolsó és első napján Sóvidék falvaiban különböző előjelekből próbálták kiolvasni, hogy milyen lesz az új esztendő, hogyan alakul az életük és szerencsés-jük: - a rituscselekvések által pedig mindezt jó irányban szerették volna befolyásolni. E szokáscselekvéseknek és hiedelmeknek termékenységvarázsló, jósló vagy tiltó jelle-gük van.

Sóváradon ősztendő éjszakáján annyi hasábfát állítottak a ház oldalához (vagy annyi kanalat az ablakba), ahány tagja volt a családnak, névszerint kijelölve mindenik fát. Úgy tartották, hogy ha valmelyik fa eldől annak a gazdája meghal az új esztendőben. [...] Ősztendő éjszakáján minden sóvidéki faluban hagyma-kalendáriumot készítettek, ebből az új esztendő hónapjainak az időjárását jósolták. „Édes-apám egy hagymát két felé vágott, azután felszeletelte tizenkét cikkre. A cikkeket megnevezte hónapok szerint: ez január, ez február... így tovább. Ugyanannyi sót tett mindenik cikk hagymára. Az az érdekes, hogy a só az egyikben megnedvesedik, a másikban meg is vizesedik és van amelyik tiszta szárazon marad. Amelyik vizes, úgy mondták az a hónap esős lesz, amelyik száraz maradt az száraz, meleg. (Sóvárad).”

[...] Számos hiedelem fűződik az újévi első látogatóhoz. Úgy tartották minden faluban, hogy a férfi látogató szerencsét hoz, a nő balszerencsét: Nem volt szabad az asszonyoknak újév reggelén és a délelőtti órákban szomszédolni.[...] Szerencsehozónak tartották mindenütt a cigányt ezért fogadták szívesen a cigányok újévi köszöntését.[...] Sóvidéken általánosan ismert az a hiedelem, hogy újévkor nem majorságot, hanem disznóhúst kell enni. Úgy tartották, hogy a disznó előre túr, a

majorság hátrafele kapar vagy rúg. [...] Sóváradon szokás volt, hogy a karácsonyra sült kalácsból egyet újvére hagytak, hogy az új évben is legyen. [...] Széles elterjedésű újesztendei-újévi tűzzel kapcsolatos hiedelem: ezen az éjszakán a tűznek nem volt szabad kialudnia. „Édesapám tartotta. Na, azt mondja, megrakom a tüzet, hogy ne aludjék ki. Az új évet érje meg a tavalyi szén. (Sóvárad)”

Mindezek a hiedelmek és szokáscselekvések az újesztendő küszöbén az élet folytonosságának és bőségének biztosítását célozták, jó irányba szeretnék volna életüket, gazdaságukat befolyásolni.

Az ősztendei bőségvarázsló és jósló szokáscselekményeket egyénileg (esetleg titokban) vagy a szűk családban kellett végrehajtani. A nagyobb hatósugarú ősztendő-búcsúztató szokások színhelye a templom, a templom előtti tér, a falu központja. [...] Sóváradon éjfél előtt a férfiak a templomnál gyülekeztek. Éjfélkor néhány fiatal házasember felment a toronyba, és elbúcsúztatta az esztendőt. Utána újságpapírból csóvákat készítettek, meggyújtották, világítottak, s ledobták a toronyból. Sóváradon éjfélkor nem mentek a templomba, a templom előtt énekeltek. A pap a cinterem kapujából megáldotta az elmúlt esztendőt, és Isten áldását kérte az újesztendőre. „Friss jó egészséget kívánt mindenkinek”. Napjainkban Sóváradon az esti órákban tartanak óévbúcsúztató istentiszteletet.¹

A fonók:

Az őszi betakarodás után, a mezei munkák végeztével beálltak a fonók. Télen kendert fontak. A gyapjút nyáron kora ősszel, a mezei munkák szüneteiben megfonták, és ősszel, télelőn megszőtték a posztót, hogy karácsonyra harisnya, ujjas (kabát), pokroc legyen belőle. [...]

A kenderszál fonallá alakítása orsóval – a fonás - hozzáértést és ügyességet igénylő, hosszadalmas és unalmas munka. A sütés-főzés és szövés mellett a legfontosabb női-asszonyi foglalatosság. Begyakorlása a hagyományokba való belenevelődést, az asszonyi tudnivalók elsajátítását, s így a férjhezmenetelre való érettséget, alkalmasságot is jelentette. Nem véletlen, hogy a sóvidéki falvakban a leánygyermekeket már tíz-tizenkét éves korukban kezdték tanítani fonni, odaültették a guzsaly mellé. Nekik a durvább zöszfélélt, a csöpút (csepút) adták a kezükbe. Ahogy nőtt és ügyesedett a leány az orsó is egyre gyorsabban pörgött az ujjai között és a fonál mind vékonyabbá, egyenletesebbé vált. Nagyleánként és asszonyként fonhatott amennyit csak bírt. Öregasszonyként újból a durvább és igénytelenebb csepű fonását bízták rá a fiatalok. A fonás végigkísérte őket életükön, gyermekkoruktól halálukig.

A fonó nemcsak összetett munkaszokás, valóságos népi intézmény, amelynek egyszerre van gazdasági, társadalmi, kommunikációs nevelési és művelődési funkciója. A leány-legény fonó mellett a fiatalság számára egyik legfontosabb találkozási alkalom, a párválasztás előkészítője. A fonót Sóváradon fonókórusnak nevezték. [...]

Karácsony előtt néhány nappal beszüntették, elvirjasztották a fonót. Vízkeresztig nem vittek ki guzsalyt a kapun. A farsang beálltakor újjáalakultak. A fonóidény a farsang végével, a húshagyó kedd körüli napokban ért véget. A fonót mulatsággal, fonóbállal zárták.

Sóvárádon minden leány kapott guzsalyt a szeretőjétől. Begyűlés után a lányok egy- két órát magukban dolgoztak, és várták a legényeket. [...] Fonás közben a leányok beszélgettek, énekeltek. Kisebb szüneteket is tartottak, játszottak

A fonóban mind a hagyományos, mind az éppen terjedő divatos énekek sorra kerülhettek. A legények megérkezése, begyűlése után ők tartották szóval a leányokat, együtt beszélgettek, énekeltek, vagy a sarokban kártyáztak. [...] Ezekkel a kisebb szünetekkel együtt a fonóban két-három órát tartott a munka. Rendszerint tíz óra körül abbahagyták a fonást, és kezdődött a játék. [...] A fonóban a játékok során a fiatalok megismerhették egymás szorgalmát, ügyességét, beszédét, felfogását, jellemét. [...] Az asszonyfonót inkább a munka töltötte ki, de közben sor került énekekre, játékokra, szépirodalmi művek felolvasására, hiedelemtörténetek mesélésére, zártkörű asszonyi multságokra is.

Az első órában az asszonyok megtárgyalták a falu eseményeit, friss híreit. „A híreket le kellett adni. Melyik leány menyen férjhez, melyik legény kit veszen el, ilyesmiket. Ez olyan titok vót, zárt dolog, hogy amit a fonóban elbeszélgettünk azt nem vót szabad kapun kívül vinni.” Aki ezt az iratlan szabályt megszegte kizárták az illető fonóseregből. [...] A későnek váltságdíjat is kellett fizetnie: hagymát, krumpelit, savanyúkáposztát. Aznap este ő vendégelte meg a többieket. Az új asszonyokat, akik először mentek azon a télen fonóba, beavatták.

A fonóba mindenki a saját kenderét, csepűjét fonta. A szegényebb asszonyok, vagy akinek hamarabb megvolt a fonnivalója, pénzért is fontak, felvállalták valakitől a fonnivalót. Az öreg, beteg vagy más ok miatt munkaképtelen asszonyoknak egy este kalákában megfonták a kenderét. A kalákában végzett fonás rendszerint megkínálással, kisebb mulatsággal fejeződött be.

Az ülőmunka egyhangúságát az asszonyok énekkel oldották, táncsal, játékkal meg-meg szakítottak. Nem volt mindennapos a játék csak, amikor úgy volt a kedvük. De amikor kedvük kerekedett az asszonyfonók légköre, hangulata felszabadulttá vált. [...] Az asszonyfonókban gyakran meséltek történeteket a faluban vagy a szomszéd falvakban megtörtént esetekről: megcsináltatásokról, boszorkányokról, szépasszonyokról, keresztleetlen gyermekekről, lólábú szeretőkről. [...] A folklór spontán hagyományozódása mellett a fonók az irodalom, a műköltészet megismerésének, átélésének alkalmai is voltak. A jó énekesnek, a szépen olvasó vagy a többieket történetekkel szórakoztató asszonynak megfonták a kenderét. [...] A fonókat farsang végén minden sóvidéki faluban mulatsággal zárták. A fonóvégzésre, zárásra, fonóvirjasztóba az asszonyok elhozták a férjüket, tésztát sü-

Kenyér Vénusz

töttek. A férfiak italt pótoltak, zenészt fogadtak. Reggelig mulattak”²

„Szent Györgykor mindenképpen be kellett fejezni a munkát. Voltak tilalmas napok, melyeken tilos volt a fonás. Legismertebb a Luca-nap (dec. 13.), mert úgy tartották, hogy aki ilyenkor fonna, befonna a tyúkok fenekét, és azok nem tojnének.”³

A tollfosztás

„A fonás mellett a másik jellegzetes téli asszonyi társasmunka a tollfosztás, helyi szóhasználatban tollútépés. A párnákat, dunyhákat szinte napjainkig tollúval töltötték, tömték meg. Minden háznál nagy mennyiségre volt szükség, de főleg ott, ahol a leány kelengyéjét stafirungját készítették.

A háziszárnyasok tollának a száráról való letépedése a fonáshoz hasonlóan hosszú és unalmas foglalatosság. Ez régebben és napjainkban is közösen kölcsönös segítséggel végzett munka. Kerete, munkaszokása a tollútépő kaláka.

Az asszonyok a háziszárnyasok tollát levágás előtt kitépték, megszártították és szákokban összegyűjtötték, majd a hosszú téli estéken feldolgozták. A háziasszony a szomszédokat, rokonokat, asszonyokat és leányokat tollútépőbe hívta. Sorra mindenkinek megtépték a tolluját, így a farsangon minden héten volt valamelyik háznál tollútépő. A tollútépőket általában a hét második felében, csütörtökön vagy pénteken, esetleg a fonás hétvégi szünnapján, szombaton tartották. A tollútépő rendje az asszonyfonókéhoz hasonló. Tollútépőbe inkább asszonyok jártak vagy fiatal leányok; a nagyleányok ezt a munkát nem kedvelték.

Tollútépő kalákába sötétedéskor gyülekeztek az asszonyok. A tollú mennyiségétől a rokonság-szomszédság nagyságától függően a háziasszony annyi kalákást hívott meg, ahányan elfértek a télen is fűtött helyiségben. Serényen dolgozva egy este, három-négy óra alatt mindenik asszony megtépett egy párnára valót, kb. egy félzsáknyi tollat. A kaláka rendszerint a teljes tollmennyiséget feldolgozta.

A tollútépők este a háziak és a kalákások egyéniségétől, hangulatától függően igen változatos lehetett. Legtöbbször a munka, a csendes beszélgetés töltötte ki, vagy a fonóhoz hasonlóan énekelgettek, történeteket meséltek. Ha több leány gyűlt össze legények is felkeresték a tollútépőt. Kedvelt szórakozásuk volt a megjátszott prüszszentés vagy a tollúba fújás, amire a helyiség megtelt tollúval, de nem volt szabad megharagudni miatta. [...] A munka végeztével a háziasszony főtt kukoricával, édesített pálinkával újabban térsztafélékkel kínálja meg a kalákásokat. Ekkor beszélük meg azt is, hogy kinél tartják a következő tépőt.”⁴

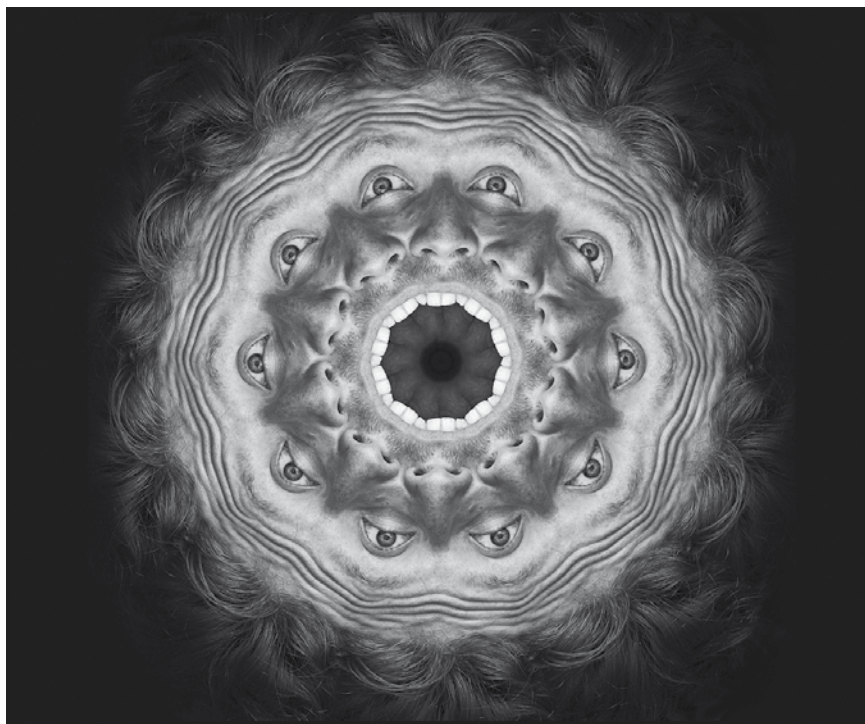
Ma is sok helyen élő társas munka a tollfosztó. [...] A tollfosztó még mindig nagyon sok helyen él. Tollfosztáskor is vagy bérelt házba mentek, vagy meghívásra.

Kedvelt tréfa, hogy eleven tollast, vagyis madarat – esetleg egeret – eresztettek a fosztott toll közé. Lett is ám mozgolódás! Az a sok finom pihe szanaszét repdesett, behavazta a társaságot. Volt sikongás, kacagás, de bosszús dörmögés is, mert a pihét bizony össze kellett gyűjteni, ez pedig már nem volt mulatság.

Mikor aztán lecsillapodtak a kedélyek, nótázni kezdtek. Sokfelé ismerték az alábbi nótát: „Tollfosztóban voltam az este...” A megjegyzések persze nem maradhattak el. Szó szóra, tréfára tréfa, így aztán észre sem vették, hogy már éjfélre jár az idő.⁵

Jegyzetek

1. Barabás László: *Forog az esztendő kereke*. 1998. 17-21.
2. Barabás László: *Forog az esztendő kereke*. 1998. 32-40.
3. Forrás: www.palfalva.hu
4. Barabás László: *Forog az esztendő kereke*. 1998. 40-41.
5. Bogdán István: *Régi magyar mesterségek*. Neumann Kht., 2006, Budapest.

Nap Fej

HORVÁTH ISTVÁN

A Parajdi-medence földtana¹

III.

Kulcsszavak: Sóvidék; Parajd; sótelep

A földtani szakirodalomban a forrásüledékeknek a legkülönbélebb neveket adták: „csepegőkő” (Kövári László, 1853), „örvénykő” (Tóth Mike, 1882), „kristályos kalcit”, „rostos réteges aragonit” (Koch Antal, 1878), „mésztufából képződött források” (Staub Móricz, 1893), „cseppköves és borsóköves lerakódások” (Vitális István, 1913), „onixmárvány” (Bányai János, 1938), „forráskalcit” (Balogh Ernő, 1938), „korondi aragonit” (Koch Sándor, 1940). A korondi aragonitot nevezték még „székely féldrágakőnek” is.

A parajdi sótömsz kisebbik testvére Szovátán található, a Sóvidék legészakibb településén. Itt, a sósziklákon kívül, a leglátványosabb képződmények a sós tavak. Az európai hírű fürdőhelység tulajdonképpen 1876-ban kezdi pályafutását, mikor Veress József kincstári engedélyt szerez a sós vizek fürdési célra való használatára. A híres Medve-tó kialakulási folyamata 1875. május 27-én kezdődött, a Köröstoplica-patak eldugulásával, és a terület beomlásával. Egy 1879-beli hegyomlás következtében az Aranybánya-patak is a kiterített medveórhöz egyre inkább hasonlító tóba terelődött. A Medve-tóval egyidőben alakult ki a Mogyorósi-tó is, Nyáradmagyaros falu egykori sófejtő helyén.

A Medve-tó helioterm tulajdonságát Kalecsinszky Sándor vegyész-geológusnak sikerült először megmagyaráznia 1901-ben. A sótest eróziója miatt, a sóval telítődött tó tetején átfolyó édesvízű patak egy vízrétegződést idéz elő. A sós tó felszínén maradó édesvízréteg, mintegy üveglencseként működve, megakadályozza a napsugarak által felmelegített sós víz hójének a leadását. Ily módon a sós tó felszíne 20-24 0C-os, de 2-3 m mélységben elérheti a 40-60 0C-ot is. Sajnos jelenleg ezek az értékek jóval kisebbek, a tóvíz rétegződésének megbomlása (a fürdőzők miatt) és sótartalmának lassú veszítése miatt. (Ebben nagy szerepe van a Mogyorósi-tó felé történő vízszivárgásnak is, az egykori Horka- és Fehér-tavak nyomvonalán.)

Tudnunk kell, hogy a Medve-tó az ország legnagyobb dolina- és torlasztava. Orbán Balázs nagyon szemléletesen, így ír Szovátáról: *“...csudás idomú sósziklák vesznek körül, mint jeges tengernek úszó jégtömegei, amott szép lombos erdő közül más sószálak emelkednek fel, mint elrejtett imaházak fellövelő tornyai, odább diszgúla idomú alakok, mintha Heliopolisz kertjeibe tévedzene az utas, ím ismét másik a nap sugaraiba tündöklő tó mellett nagy tömegű átlátszó sószikla emelkedik, mintha Svájc jégcsúcsai lennének idevarázsolva.”*

Parajd, a két Sófalva és Korond határában számos sóskút van, s ezek közül nem mindeniknek a vize származik a kősótömszből. A legtöbb a kősó lerakódását fedő sós agyagból oldja ki a sót. Mások a konyhasón kívül szulfátokat, szénsavas vegyületeket is tartalmaznak. Árcsónál a mélységi sóredő a felszínhez közelebb torlódott (ún. kriptodiapírt alkot) és belőle tömény sóforrások törtek elő. A vulkáni fennsík mofettakörnyezetébe tartozó Leshegy és Hollókök magaslatok területén elegendő széndioxid gáz van ahhoz, hogy a sósvizek természetes borvízzé váljanak.

Korond község környéke gazdag vas- és kén tartalmú ásványvizekben, amelyek szintén az utóvulkanikus tevékenység számlájára írhatók, ilyenek például a “Fingós-borvíz” (kéngázás) és a vastartalmú borvizek, illetve az Árcsó-i borvízforrás (ez utóbbi egy idegen talajvízréteggel való keveredés miatt meggyengült). Árcsó neve az “ártalmas só” vagy az “árad a só” szókapcsolatból származik (dr. Vofkori, 2001). Az árcsói borvízforrások a Lopágy-domb lábánál, 534 méter magasságban fakadnak. A vasas-savanyúvíz forrása hozama az 1950-es évekbeli kutatófúrás nyomán a napi 25900 literről 4300 literre apadt. Az árcsói borvíz, mint asztali víz, bélrenyheség és gyomorhurut esetében, valamint vízajtó szerként is javallott. A korondi savanyúvíz-ről az első írásos emlék 1729-ből maradt fenn. 1756-ban már “Árcsói savanyú vízről” beszéltek.

A kellemes ízű Cseredombi-forrás (Erzsébet-forrás vagy Fingóborvíz) vasas sós vize rozsdás színű vasokkert rak le. A környék vizeinek hasznosítási érdekessége, hogy a korondi sósfürdő időben jóval megelőzte a szovátait. Az egykori Korond-fürdő, mely a XIX. században Erdély egyik leghíresebb gyógyfürdője volt, ma már szinte az ismeretlenségbe burkolózott. Helyén csak két kishozamú borvízforrás és az Árcsó vendégfogadó látható. Az Árcsói sóskút (korondi-sóskút) a műút mellett, a Korond-patak jobb partján fakad, a régi “sós-házban”. Vízének használatát már Mária Terézia idejében szabályozták. Minden szerdán a korondiak, szombaton az atyhaiak szállították hordókban szekerekkel a “sócédulákra” kiadott sósvizet, melyet főzéshez, szalonhához és az állattartásban használtak fel. A sósvíz a mélyben húzódo miocén sóképződményekből szívárog fel, jelezve az antiklinális irányát Parajd és a Szejkefürdő között. A tömény sósvíz hozama hozzávetőlegesen napi 4 hektoliter. A korondiak sókereskedelemmel is foglalkoztak, a sós vizet cserépfalakban főzték, párologtatták, majd a megkövesedett “sósonkolyt” a szomszédos falvakban gabonára cserélték.

Nem hagyhatjuk ki földtani felsorolásunkból a Korond és Parajd határában levő pliocén korabeli agyagüledékeket sem. Ez a kékesszürke színű, képlékeny agyagpala képezi a híres korondi cserépedények alapanyagát. Szinte mindenik régi fazakas családnak megvan a saját agyagbányája és az egyéni érlelő és feldolgozási technológiája. A Parajd zsögödi végében található barnás-sárgás agyagpala képezte az egykoron híres parajdi cserépgyár alapanyagát. Szintén ezt a pliocén-kori agyagréteget használja fel a sóbánya is, a régi aknaszájak körüli tömítésekhez.

Meg kell még említenünk a Parajdi-medencét körülölelő dombok és hegyek (Malom-hegy, Kopacz-hegy, Siklódi-tető, Firtos-hegy, Bucsin-tető stb.) anyagát, melyek jellegzetes, meredek sziklás oldalaikkal fészekszerűen övezik a Sóhegy környékét. Ezek a görgényi andezites hegyvonulat nyúlványát képezik, és a neogén vulkanizmus tanújelei. Andezitek, bazaltok, dacitok és riolittufák alkotják az aglomerátumok, breccsák, lávafolyások, tufák és tufitek anyagát, melyek platót formálva alakítják a Sóvidék geomorfológiáját (Várhegy, Fügevár, Rapsonné-vára, Kiságkő, Siklódkő, firtosi fehérló, stb). Az andezitek, dyke-ok (a lávafolyások közötti tellérandezitek) és breccsák kőzetanyaga a szürkés piroxén és amfibolandezit, melyeknek kőzetszövetében a piroxén és amfibol-kristályok hasonló irányú rendeződése mutatja a láva egykori folyási irányát.

Ezek az andezitek (régii nevükön „porphyritek”) jelentős szerepet játszanak a vidék építőanyag-ellátásában, ilyenek például a korondi „Fügevár”-i és a „Cserepeskő”-i andezit kőbányák. Cserepeskő Szovátától 20 km-re, észak-keletre található a Mezőhavas oldalában. A korondi kőbányát az 1940 és 1944 közötti útpítések kőszükségletének kielégítésére nyitották meg, a Fenyőkút felé eső Fügevár nevű hegy oldalában. Ott jó minőségű piroxén- és amfibolandezit található, mégis a világháború után felhagytak a kitermeléssel. A kőbánya újranyitását az 1962-ben létesítendő új munkahelyek indokolták, melyekkel a „kollektivizálás” befejezése után a kisemmizetteket foglalkoztatták, legalábbis átmenetileg. A fügevári kőbányában 1970-ben 76-an dolgoztak, ekkor a kitermelt kőmennyiség 33825 tonna volt. A kőbánya művelését a közberétegzett földes részek és a porlékony tufarétegek nehezítik.

Szintén andezit aglomerátumokból és breccsákból épül fel a firtosi „fehér ló” sziklaalakzat, amelynek az a jellegzetessége, hogy az elkaolinosodott földpátokat tartalmazó fehéres mállott kőzetanyag a környezeti nedvességbefogadó hatása miatt, időjelzőként is hasznosítható: ha hófehér a lóalak, szép idő lesz, ha szürkéssé válik, rossz idő várható.

A nagyterjedésű vulkáni fennsík tetején, sok helyen a megálló csapadékvíz eltözegeedett lápok kialakulásához vezetett, ilyenek a Pálpatakan, Bencéd, Fenyőkút és Fenyősmező közelében mocsári növényzettel borított tőzeges területek, például a Kerekto (Nyárádi Erasmus Gyula, 1931). Itt nagyobb kavicsfoltok is előfordul-

nak, melyek összetételében kvarc és kristályos pala darabokat is találunk. Ezek éppen a piroklasztit törmelék alól felbukkanó pannóniai rétegeket alkotó konglomerátumok anyagából származnak. A Dávidvára patak és a Likaskő pataka már a pannóniai, *Limnocardiumos* maradványokat tartalmazó rétegsorokat tárta fel.

Érdeemes kiemelni a termálvíz-tartalékot is, amely először 1949-ben tört fel a 401-es kutatófúrásból, a Harom-hegy lábánál. Gyógyhatásának felhasználására épült 1952-ben a parajdi hidrotermális sós fürdő. Sajnos 1991-ben a termálvíz hozama annyira elapadt, hogy a sós fürdő működtetéséhez már nem volt elegendő, emiatt a sóbányába beszivárgó és onnan rendszeresen kiemelt sós vízzel kellett kiegészíteni a fürdő vízellátását.

Ezen kívül okvetlenül említésre méltó a környéken kis foltokban és vékony közbe-
rétegeződésekben található lignit, Parajdon a Zsögödi részen, valamint Sófalván (a Boizás-patak mentén, egy zsíros tappintású kékes agyagréteg fölötti homokpadra települ a barnaszén, esetenként lignit, majd konglomerátum következik). Sófalván egy kisebb szénbánya is nyílófélben volt, de a magyarok 1944-es kivonulásával sok hasonló kezdeményezés megszűnt (Ilyen volt a Parajd-Székelyudvarhely közötti vasútvonal is, melynek nyomvonalát akkoriban már kimérték.)

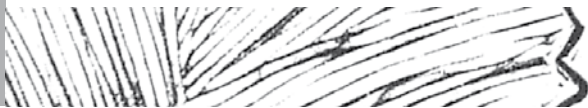
A vidék legfontosabb ásványi kincse természetesen a mélyben rejlő óriási kő-sótelep, amelynek kitermelésével a hosszú századok során végleg összefonódott Parajd község és a Sóvidék élete. A híres Sóút is ennek tulajdonítható, mely összekötötte a Parajdi- és a Gyergyói medencét. A Sóút az alábbi vonalon haladt: Parajd (520m)–Parajd-pataka–Nagymező–Juharos mezeje (1168m)–Kisbükk nyereg–Putna forrása–Nagysomlyói mező–Kozma forrása–Délhegy mezeje–Rakodó patak–Kis-Rakodó patak–Hideg patak–Szászfalu–Csomafalva község–Gyergyó-szentmiklós. A Sóút korai középkori eredetű, de valószínűleg már a rómaiak idejében is használhatták.

Látjuk tehát, hogy a Székely Sóvidék jelentős földtani gazdagsággal bír, hiszen a kősoványon, sósvíz, borvíz, termálvíz, agyagpala, andezit (épitőkő), és az aragonit (díszkő) mindenképpen számottevő, még akkor is, ha a mindenkori román gazdaságpolitika mostohagyermekként kezelte ezt a vidéket.

Jegyzetek

1. A tanulmány megjelent a szerző *A Székely sóbányászat rövid története* című könyvében, 2004-ben.

AMBRUS LAJOS:

KODÁROS

Ahol a két falu között
Három domb ül egymás fölött,
A csillagút is megszakad,
Mert a föld az égbe dagad.

Szívja fogát a vén vápa,
Vérzik, mint aki tarlón jár,
A jó torkú pléh kakasra
Bízta titkát az öreg vár.

Nyikorog a Göncolszekér,
Álmod hordó jó taliga,
Amíg a Hold ezüstöt mér,
Jertek, jertek Kodárosra.

MIKULÁS

Fénylik az ablakban
a kipuolt csizma,
nem nyuvad többé
ő már a latyakban.

Szemekből a csillag
kítőrlí az álmod,
a mély sár az úton
majd hogy csonttá fagyott.

Mint nagymosás után,
csupa fehér a táj,
szarvas vont a szánján
érkezik Mikulás.

Ki ne riadna fel,
ha a reggel moccan,
hogy a szép fehér éj
jutalmát kiossa!

Vénusz 03

MÁRTON BÉLA

Hangok és színek Áprily költészetébenKulcsszavak: *Áprily Lajos; Sóvidék***A somfavirágos oldal***“ Elment a gond a hóval, / felhőn is fény nevet.**A somvirágos oldal / Arannyal integet. “*

Szemébe ragyogott a szajkó azürkék tolltükre, a kövirigó rubin piros köntöse. - Huszonöt éve élek Parajd szomszédságában, de már negyven événél is több, hogy közvetlen kapcsolatba léptem az erdők, mezők virágaival, madaraival, illatos gyógynövényeivel, tavaknak sérülő és megújuló fénytükrével. Évtizedek óta legfontosabb pihenőm a természetjárás, a madarak kecses alakjának a figyelése; könnyed, íves röptének a követése. Lenyűgöz a kékcinke tengerkék feje búbja, a vörösbegy mélybarna köténye, süvöltő meggypiros köntöse, a vízirigó szmokingja és naponta vízben fehéritett inge. Ilyen szemlélet lehet az oka, hogy már több mint 2 évtizede kivételes gyönyörűséggel olvasom Áprily természeti témájú verseit. A verseiben szereplő vadvirágok színe elevenebben, élőbbben sugárzik, mint a réteken, hegyoldalakon, a sárgarigó ragyogó, aransárga tolla sokszor megsimogatta idegeimet, a cserefának, bükkfának zöld lombsátra védett a sors zivataraitól és jégesőitől. Csendesen alakult ki, de száz meg ezer szállal kapcsolódott az én ragaszkodásom a XX. század egyik legnagyobb művészehez. Születésének századik évfordulójára úgy készültem, hogy több száz versét újraolvastam, felmértem madárismeretét, mi szerint 60-nál több madár szép formája, lenyűgöző röpte és aranylatokban játszó tollazata gazdagítja költészetét. Megítélesem szerint abból ered ezeknek a verseknek a varázsa, hogy egyszerre többféle hatást gyakorol a szellemünkre, s mindegyik hatás kedvező, pozitív.

Áprily nyelvi leleményei

Ő volt irodalmunkban a madárvilág legjelesebb ismerője, ezt frappánsan igazolja az Európa madarai szakkönyv élére helyezett Koncert című verse :

*Még nem vonult fel magas erdejébe,
itt fuvolázgat még a halk pirók,
szól az ökörszem cserregő zenéje,
rajban cincognak még az őszapók.*

*De szaggatott emelkedésre készen
pacsirta szól; küllők rikoltanak,
a rigó-torokból frissen és merészen
kibuggyan már, s nő-nő a dal-patak.*

*A forrásnál pár fürge cinke perget
becéző szót : Kicsi ér! Kicsi ér!
Nagy tarkaharkály járja fenn a kertet,
és néha kasztanyettával kísér.*

A Jynx torquilla / Nyaktekercs / című komplex hatású, színesztéziával is dúsitott, jellemző erejű költeménye:

*Megjött. Dalol már diadalmasan
szinte színnel rejtő lappangó helyén
A hangnak olyan sugárzó színe van,
hogy kertünkben körül megnő a fény.*

A Zöld harkály címében két metafora is fokozza a sűrítettséget, az igék és igenevek gyakorisága nagyszerűen érzékelteti a madarak eleven mozgását, röptét, a tavasz sokszínűségét :

*Sikoltó hangod csendem áthatítja
s lüktet tovább a friss hegyoldalon.
Hím fejedem a fringiai sipka
tavaszt lobbantó láz : forradalom.*

Áprily igen kedvelte a költői szépségű azúr, azúrkék szavakat, amelyekkel a derült, nyári égboltot, az embrei lélek boldogságát és néhány színpompás madár tollszínét egyaránt szóképbe ötvözte:

Szajkók

*Leszállnak lelkem vén fájára ringva
így szálltak régi erdőszéleken.
Belesuhogtak gyermekálmaimba
s Azúr-országgá tették életem.*

A szívet pezsdítő tavasz a madarak lelkiállapotát is felhangolja. Ezt fogalmazta meg a Három madár egyik strófájában:

*Istenem milyen gyönyörű trió :
a fülemile mámoros - figyelve
alttal kísér egy halkuló rigó -
és néha bele-belebúg a gerle.*

Az “ alttal kísér egy halkuló rigó “ a tiszta zenei csengés, majd a fokozatosan gyengülő, kellemes fuvola-szerű hang legérzékletesebb kifejezője.

Nézzünk két sort a fekete rigóról :

*Hogy megmelegszik minden alkonyat
és mennyi vágy kel, s mennyi vízió.*

E két sor annyira telített lírai tartalommal, oly sok irányban indítja el a képzettársításunkat, hogy a mi lelkünk is felhevül tőle, vágy ébred bennünk is, hogy oda siessünk a madárdaltól hangos, virágoktól illatos tavaszi erdőbe.

És íme egy másik színpompás madár : Gyurgyalagok

*Ékes tollú szivárvány -madarak,
fuvolafüttyel ringva szállanak
Házam körül köröz. Varázs-körök?
A Maros lelkemben hömpölyög.*

A szivárvány-madarak érzékletes szókapcsolat, mely a hangulatfokozás és a fajtajellemzés kiváló eszközévé lett Áprily tollán. E színpompás madarak “varázs-köröket írnak a légben” - kitűnően érzékelteti, hogy a költő számára nagyon sokat jelentett a madárvilág; gyönyörködik röptükben, elbűvöli tollazatuk színe, vidám hangjuk, felélénkíti a költő lelkiállapotát, hangulatát.

Motacilla alba

Latin nevéen emlegeti a kecses sziluettű barázdabillegetőt. Íme, a finom mozgású madárnak és a korabeli társadalmi helyzetnek, az emberek lelkiállapotának tömörített jellemzése:

*Lengésed könnyű, mint a lehellet,
A mi lelkünk a súlyt nem bírja már.
Lebegi, lebegj a véres föld felett,
pehely madárka, leánykamadár!*

Nagyon fejlett költői érzéssel fogalmazta meg az ölyvnek, ennek a közismert ragadozónak a jellegzetes röptét, bravúros légbeli mozdulatait, illetőleg fenséges királyi körözését :

Ölyv

*Lengett, ringott, nyilalva felcsapott
szitált, s két szárnyát zárva visszahullt.*

Az Annának hívták című versciklusa a Szentgyörgypusztán elhunyt kedves kis családtagnak állít sok képből alkotott költői emléket. Számos részben felidézi, képezelete a boldog jelenbe hívja a meleg lelkű, bájos kislányt. Érzékletesen fogalmazza meg, hogy mily boldog napokat töltenek együtt, ha az élők között maradt volna. Íme, a 32. részben milyen fontos szerepet juttat a madárnak, a sirálynak, a természeti mozgóképnek a hangulatok ecsetelésében: 32. rész

*Kristályos ég, hűl a sugara.
Most itt állnánk a híd-romnál veled,
nyárbarnított, kemény orcáira
rózsát hímezne október szele.*

*Néznők, hogy ring a fényes hab felett
a szélben hintázó sirály-balett.
Állok, s a pillanat szépsége fáj
Jaj, elszállt, mint egy kis fehér sirály.*

A sirálybalett találó, érzékletes, újszerű szókép, mely könnyedséget, keccses légi mozdulatokat sugall.

A kakukk című nemcsak az ismerős madár hangját idézi fel, hanem az eredeti élet gazdagságát, a bizsergő, pezsdülő kibontakozást, a bizakodást és reménykedést is :

*Szól, elhallgat s figyel. Megszólal újra.
A lombot édes láz borzolja meg.
Mintha Pán-fuvolából szabadulna,
hangpárja hívó, buggyanó, meleg.*

Nemcsak a madarak tollának színgazdagságát ecseteli, hanem éppoly szeretettel, hozzáértéssel, költői látással varázsolja elénk a virágok, erdők, tájak színeit, árnyalatait is. Ezt bizonyítja a Hívogató című vers is :

*Ha ritkul fenn a Csóványos hava
és kertekben a mandulafa
felvette rózsaszínű köntösét,
forszthiátok csupa sérga láng,
langyos széllal köszönt a nap reánk
és jószag száll a völgyben szertesét,
lenn gurguláz a megduzzadt patak
s rigóink szívfájdítva szólanak :
várlak Jenő. Induljunk, szólanék,
a hegy kökörcsinektől lilakék,
a bükkökön már zsenge rügy fakadt,
jöjj, lássunk régi ízű tájakat !*

Vajon lehet-e árnyaltabban ecsetelni a természet sokszínűségét, polifóniáját, hangulat-finomságait, mint Áprily tette?

Nyelvi leleményei között kell megemlítenünk friss tartalommal telített szókapcsolatait, összetett szavait, amelyek egyebek mellett jól érzékeltetik a madárvilág elevenségét, gazdagságát. Íme néhány példa:
keselyű-csőr :

*Az ősi kín, mint vad keselyű-csőr,
estétől hajnalig szaggatta testem.*

lile-nyom: (a lile finom kis vízi, tavi madár)

*csak egy jelecske, könnyű és finom,
mint homokos parton a lile-nyom.*

(*Nulla dies sine linea*)

csicsörke-sereg :

Sír a csicsörke-sereg, menekül a jeges romokban

S lenn a harasztlevelen fázva, zilálva megül.

(*Párversek*)

szajkói-raj : Egy nap című versében nemcsak az őszi és téli rajba tömörülésüket, hanem ennek a madárnak a legjellemzőbb tulajdonságát, az Éberséget is kidomborítja :

Nem hallod többé mit jelez

a szajkó raj, sok éber őrszem.

Nem élvezed a drága dalt,

melyet füttyül a csepp ökörszem.

fülemile-szó :

Egyszerre szólaltak meg, egy napon

ó április csodája, nagy duett -

A fülemüle-szó az ágakon

s a mennydörgés virágzó fák felett.

(*Áprilisi hangulat*)

szírom-rengeteg :

A szomszéd fán a pinty strófája szól,
tavaszi hangja hogy csattog, remeg !

Kutatnám az ágat, melyen dalol,

de virág rejti : szírom rengeteg.

(*Áprilisi strófa*)

Egy másik értéke és sajátossága Áprily költészetének, hogy a madarak hangjával, viselkedésével kitűnően tudja érzékeltetni a Tavasz, Nyár, Ősz és Tél jellegzetességeit, hangulatát. A természet megújulásának első szívpezsdtítő jeleit ötvözi a Tavaszodik című vers jól ismert, lüktető soraiba:

Titkon a Bükkben

moccan a rügyben

- mint csiba héjban-kandin a lomb,

s mintha róna

kedve dalolna,

úgy muzsikál, muzsikál a kolomp.

Zenei ritmusával, az ujjongó örömrzét pazar szépségű soraival vált méltán híressé a Március című költeménye:

A nap tüze látod,

a fürge diákot

a hegyre kicsalta : a keresúcsra kiállt.

*Csengve, nevetve
kibuggyan a kedve
s egy ős evoét a fénybe kiált.*

Rövid soraiban a daktilust trocheus követi, ezek a verslábak pedig tele vannak a tavasz lüktetésével, örömeivel és mámorával :

*Zeng a picinyke
szénfejű cinke
víg dithyrambusa : daktilusok
selymit a barka
már kitakarta,
sárga virágját bontja a som.
fut fut az áram
a déli sugárban
s hőkken a hó a hideg havason.*

Az Áprilisi hangulat című versben a kereszttrimű strófák telítve vannak áhítattal, bizakodással:

*Egyszerre szólaltak meg, egy napon
ó április csodája nagy duett -
A fülemüleszó az ágakon
s a mennydörgés, virágzó fák felett.*

Minket is bűvkörükbe emelnek a Rügyrengeteg pezsdülést sugalló verslábai, sorai, amelyek megszemélyesítésekkel még elevenebbé teszik a képet:

*A zsenge erdön túl rügy-rengeteg,
azzá bővölte március varázsa.
Minden rügyecske boldogan remeg-
Hogy is gondolna most hervadásra?*

Ámbár volna rá több tucat példa, a tavaszról szólók sorát azzal zárom, amelyben május minden szépsége, illata sugároz:

Májusi reggel
*Cseresznyevirág bomlik a hegyen,
tenger szírom, ideleng jószaguk.
Az egyik ág ring, rajta részegen
s rekedten szól egy bókoló kakukk.*

A Nyárnak is megvan a maga varázsa, szín-, hang- és hangulat gazdagsága, amelyeket Áprily finom érzékkel beleötvöz verseibe. Egyik aranyló, napsugaraktól pompázó, lelkünket melengető négysoros a nyár legszebb nappalait juttatja eszünkbe. A bűvös madárdal csak fokozza a költemény hangulati hatását.

Ragyogó nap

*Az ég hajnaltól estig csudakék,
hegyek, szívek, temetők ragyogók.
Mámorosuljatok fülemülék,
részegüljetek fekete-rigók!*

A Pisztrángok kara 7. szakaszában a nyár ízes, illatos gyümölcsseivel találóan jellemzi a hegyi patak arculatát:

*A foltos ritka napsütésben
zölden ragyog a fák moha,
s ha szél mozdul, kövünkre perdül
a málna és az áfonya.*

Az Ősz hangulata számos árnyalatával lelhető fel verseiben:

Őszi muzsika

*Galonya felett most a szél
az erdő lelkét rázza-rázza.
Suhogásában megremeg
a vadászház borona-váza.*

*Aranypénzét a megrohant,
riadó bükk jajgatva szórja.
A csapkodott habos patak
piros levelek úsztatója.*

A madarak viselkedése, hangjának elcsitulása is a hangulatfestés eszközévé válik:

Őszi rigódal

*Ilyenkor cinke cserreg és ökörszem,
rég hallgat búbosbanka s gerleszó.
Ha páratlan s nem várja fészeköl sem,
miért szól még a megtévedt rigó?*

November ködét, szürkeségét, fagyos szeleit mutatja eszünkbe az

Őszvégi kicsi dal

*Kengyelfutó lett a nyár,
mint a fecske, messze jár.
Hűlő erdön sír az ősz,
búskomorra nő az ősz,
fénye, színe ködbe hal...*

Miért kísérgetsz kicsi dal?

Nagyszámúak a telet jellemző versei. Nemcsak a hideget, havat és jeget veszi észre, hanem a fehér fényben ragyogó hegyoldalakat, az azúrkék égboltot, a pirók, a süvöltő és a szajkó tollának szépségét is.

Téli reggel

Nap villogtatta bükkcserjén a dért.
 Gallyak hóbarlangjába cinke szállt,
 fény szédítette s egy napos titok,
 s dermedt rügy-csipkerózsikák között dalolt :
 - Nyitni fog, -nyitni fog, -nyitni fog! ...

Feje felett

azúrkék szajkó-toll csillant a fán
 s hókristályos lett kalap és kabát :
 a rikoltozva rebbenő madár
 leverte rá a cifra bükk havát.

A télnek is megvannak a látványbeli, hangulati szépségei. Ezek vigasztalást, sőt örömet jelentenek az itt telelő madaraknak, a költőnek és más természetjáró embereknek:

Napsugár

Ma jó napom lesz, békesség-napom.
 A hegyoldal fenn friss hóval vakít.
 Kisétálok, füttyel csalogatom
 a havas erdők halk pirókjait.

Befejezésként megállapíthatjuk, hogy a madarak ragyogó színekkel gazdagítják költészetét, fokozzák a versek zeneiségét, a humánus és a szelídség hordozóivá válnak.

Piknik

Ikek

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD

átlesve kertlyukon

mintha csak helyretenné
a szél a leceket
lefekteti a földre
lyukon néz kék eget

keskenyedik az ösvény
a kapu nyikorog
az udvar világra tátott
feneketlen torok

mint libán zsíros tollú
lecsúszik a cserép
a bejövő szétrepedt
mohos kövekre lép

verébhád lett most úrrá
lármás szemtelen nép
kerítésre és csűrre
jut belőlük elég

vályúban zöld a víz is
üres az itató
kietlenség honában
életünk az adó

Egyetlen szóért

Poros autóbuszok nyomában
kóbor kutyák loholnak,
részeg hajnalok szavával
köszönt ránk újabb holnap,

süket az utca, sötéten
komorul minden ablak,
ó, te szép világ, egyetlen
szóért is odaadlak.

RÁDULY JÁNOS

Sóvidéki népballada Áprily Lajos lejegyzésébenKulcsszavak: *Áprily Lajos; népballadák; Rózsa Sándor*

A kibédi születésű Seprődi János (1874- 1923) kézirati hagyatéka 1943-ban került a kolozsvári Erdélyi Múzeum Könyvtárába. Itt bukkant rá később Almási István népzene kutató Áprily (Jékely) Lajos népdallejegyzéseire, amelyeket 1904-ben rögzített parajdi nyaralásakor. A kis munka létrejöttében Seprődi pályázati felhívása játszotta a döntő szerepet. A pályázat eredményeiről Almási István számolt be Áprily Lajos népdalgyűjtése című közleményében.¹

Áprily kis tájékoztató után szöveget is csatolt munkájához. Ezt írta: „A dalok legnagyobb részét -hogyan mondjam- első kézből kaptam. Azt értem ezalatt, hogy nem „nadrágos”, hanem „harisnyás” legényektől hallottam. Legtöbbjét az én Fábján Marci barátomnak köszönhetem, aki szorgalmas „sótörő” a Bucsin és gyergyai úton. Tömérdek dalt tudott, és soknak a keletkezési helyét is meg tudta mondani.”²

A parajdi dalanyagban népballada is található, a 45. számú, íme a szöveg:

*Rózsa Sándor bújában
Bort iszik a csárdában.
Odamegyen az anyja:
Édes fiam, jer haza!
Nem megyek én még haza,
Vérbe fürdöm én még ma.
Kocsmárosné, édesem,
Van- e bora édesen?
Van egy kicsi, de nem jó,
Nem betyároknak való.
Nem vagyunk mi betyárok,
Útonálló zsványok.
Mi a szegényt nem bántsuk,
Csak a nagygazdát várjuk,
Hogy a hátát puhítsuk,
S az orcáját virítsuk.*

Magunk három megjegyzést fűzünk a balladához.

1. Az adatközlő a már emlegetett Fábján Marci, aki úgy énekelte el a szöveget, hogy minden sor ismétlődött. Teljes formája tehát így mutatott: Rózsa Sándor bú-

jába./ Rózsa Sándor bújába/ Bort iszik a csárdába,/ / Bort iszik a csárdába...(stb.). A VIII. osztályos Jékely Lajos nem csatolt dallamokat a pályamunkához, amely – a gyűjtő beszámolója szerint – 68 népi alkotást tartalmaz.

2. A szöveg a betyárballadák közé tartozik, magam Kibédi népballadák (1975) című gyűjteményemben két változatát közöltem. A szövegek külön- külön címet kaptak, a főcím alatt- zárójelben- típuscímet is adtam. Áprily mellőzte a címadást. A majdani könnyebb besorolás kedvéért most pótoljuk a mulasztást: Rózsa Sándor bújába (Nem bántjuk mi a szegényt).

3. Epikus énekünk az egész magyar nyelvterületen ismert. A magyar népballadák című magisztrális összefoglalásban ez olvasható: „*Népszerűségének bizonyítéka nem csak számos feljegyzés, hanem az is, hogy egy- egy vidék a kedvelt betyárhőse- nek nevét illesztette a szövegbe.*”⁴ Áprily lejegyzése igazolja, hogy a balladás dal a Sóvidéken is közkedvelt volt.

Jegyzetek

1. Almási Istán: *Áprily Lajos népdalgyűjteménye. Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények. XXXI. évf. 1987. 2. szám. 161- 174*
2. Almási Istán: *Áprily Lajos népdalgyűjteménye. Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények. XXXI. évf. 1987. 2. szám. 162-163*
3. Ráduly János: *Kibédi népballadák. Bukarest. 1975. 108- 109.*
4. Ortutay Gyula- Kriza Ildikó: *Magyar népballadák. Bp. 1968. 776.*

NÉMETH JÁNOS

Bekecs alatt Nyárád tere**Nyárádmenti barátainknak**

Bekecs felett ringó bekecsalji álom
felsuhan, alászáll kilenc-tíz határon,
kilenc-tíz határnak tömérdek sodronyán,
láthatatlan szálán, áthalló sóhaján.

Úzta dombon-völgyön kóbor szelek sodra,
rajta évszázadok szakadozott fodra
ép, jó magot takar, csírázni akarót,
nyárádparti földben zöld reménynek valót.

Kisigéret földjén halványzöld remények,
némely apró falva egyre kisebb, vénebb,
jobsors bársony keze ujjbeggyel érinti,
virágát, tövisét csipkerózsa hinti.

Pattanó gyökérrel, szakadó körömmel
szikonyba, toronyba kapaszkodó ember,
ég s föld közt feszülő test, gondolat, lélek,
kapott-e, adott-e áldást, békességet?

Dombok ívét járod? Merengsz a Nyárádon?
Függesz kedik álmod valamelyik szálon?
Terítsd szét a völgyben virágos abrosznak,
szakadó gyökeret göngyölő humusznak.

Mély gyökeret erressz, magas tornyot építs,
magadnak, fiadnak örök szállást készíts.
Tavaszi lesz s neked szól a dalos aranybegy,
ezüst felhők alól áldást szór a szent hegy.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD

Marci bácsi stratégiát készít

(Novella)

A templom előtt nagy körben letaposták a friss havat, mintha senki sem akarna hazamenni, úgy ácsorogtak, topogtak az úton. Pedig máskor a vasárnap délutáni istentiszteleten sosem volt nagy tömeg. Mire kijöttek a templomból, már besötétedett. Egy idő után aztán nagyobb csoport indult az iskola felé. Januárban lehetetlen is lenne kifűteni a kultúrházat, úgyhogy az iskola nagytermébe hívták össze a gyűlést.

A pap feleségén kívül csak a takarítónő ment a férfiakkal, az asszonyok, lányok hazafelé indultak, meg jó pár férfi is, szinte egyszerre. A templom előtti tér megüresedett, az embereket elszippantotta a három utca.

Az iskola nagyobbik termében égett a villany, az épület előtt sötét autó állt. Az emberek, hogy lepallják a havat, sokáig csapkodták szekrényekben száradt csizmaikat a bejárat előtt a nagy, lapos homokkövekhez, a pap után bevonultak a terembe, ahol már ültek páran. A tábla előtt, a régi katedra mellett három vékony lábon álló, csillogó kis tábla vonta magára a figyelmet. Két égő égett gyér, sárgás fénnel. A komoly, hallgatag férfiak alig tudtak bepréselődni a kis padokba. Egyik-másikuk úgy nézte a faliképeket, mintha sosem járt volna be az osztályterembe, pedig szemük sarkából a két idegenre figyeltek inkább. Sötétzöld kötött pulóverben magas, szőkés hajú nő állt a tábla előtt, mosolyogva bólintott az utolsóként bevonulókra, kezében narancssárga táblájú mappa, sötét bársonynadrágja ráfeszült széles csípőjére, lapos hasára. A régi katedra mellett gömbölyű arcú, rövid hajú, negyvenes férfi ült, sötét zakója kigombolva, alatta sárga-kék mintás kötött mellény, világoskék ing, fekete farmere kerek orrú sárgásszürkés cipőben végződött. Egy öngyújtót forgatott ujjai között, azzal játszott, miközben megjátszott nemtörődomséggel nézegetett az emberek arcába.

Amikor mindenki elhelyezkedett, a nő előbbre lépett.

– Jó estét kívánok... – kezdte, majd szünetet tartott és várt, amíg mindenki elcsendesedik –, jó estét kívánok mindenkinek.

A férfiak – ki hangosabban, ki halkán – visszaköszöntek, a nő pedig bemutatkozott, hogy ő Imola, a kollégája pedig Péter. Majd sorra vett mindenkit, hogy bemutatkozzon és mondja el, mivel foglalkozik. A posztókabátos, gyapjuszvetteres idősebb férfiak kissé zavartan, mégis méltósággal ejtettek ki minden szót, két-három rövid mondatot mondtak, családjukról is, mivel a nőnek az volt a kívánsága, hogy azt is mutassák be.

Amikor ezzel végeztek, a férfi állt fel, de alighogy belekezdett a mondandójába, halkán és lassan, miközben sorra megkereste az őt követő kíváncsi szemeket, érelyes kopogtatás után beállított a két fiatal tanítónő, akik akkor érkeztek a városból, ahol laknak. Először a kultúrotthonnál keresték a gyűlésezőket, mentegetőztek, mire valaki odaszólt: látnivaló, hogy ott nincsen fény, de ha esetleg holnap is oda-jönnének, a sötétben is fogják őket várni.

A takarítónő székét hozott a szomszéd teremből nekik, aztán újrakezdtek, most már a férfi kérésére, a bemutatkozást, mindenkinek a keresztnévét kellett mondania, azt, amit otthon, családjában használ, így lettek a Sándorokból, Péterekből, Adalbertekből Sanyik meg Petik és Bélák, az Elizabetából pedig Liza. Az idősebb férfiak lassan írták nevüket a kiosztott cédulákra, és gonddal helyezték azokat maguk elé, a padra.

Az idegen férfi, aki rövid mondatai közé vagy az Érthető? kérdést, vagy az Azt hiszem, eddig minden világos megjegyzést szűrta, a falusi ember életének megváltozásáról, a vidéken tapasztalható átalakulásokról beszélt, majd arról, hogy mennyi mindent lehetne közösen megvalósítani – ezt a szót nagy előszeretettel használta –, tejcarnokot vagy teleházat, klubot, kórust, színjátszó csoportot, gazdakört, szövetkezetet.

Majd kis csoportokra osztotta az egybegyűlt társaságot és a kiosztott rózsaszínű papírra azt kérte felírni, amit a falucska lakói jónak, értékesnek, megőrizésre méltónak tartanak. Aztán szürke színű cédulákat adott körbe, hogy arra a rosszat, negatívát írják, amitől megszabadulni szeretnének. A férfiak nagyokat hallgattak, mintha egész addigi életükre néztek volna vissza, vagy alig hallhatóan, fejüket összedugva suttogtak, de a papírokra alig került fel valami. Aztán amikor egy hirtelen ötlettel szivarszünetet rendelt el a nő, a társaság megélenkült, hangosan kezdtek beszélni, sokan az ajtó elé mentek ki rágyújtani. A feladatot hamar teljesítette mindegyik csoport, és velősen számoltak be hangosan is arról, amiket felírtak, mindegyik csoport külön-külön. Az idegen férfi és nő mindenkit a papírra felírt keresztnéven szólított, néha összenéztek és szemükkel intettek egy-egy megjegyzés vagy velős megállapítás után. Amit a csoport legfontosabbnak tartott, azt felírták a műanyag táblára is.

A nő, miközben kis terpeszben állt a katedra előtt és lassú csípőmozgással minden szemet testére vonzott, az előbbieik ismeretében a csoportokat újból munkába állította, hogy öt-öt célt válasszanak ki és azokat fontosság szerint rangsorolják. Ez az eredmény pedig újból felkerült a táblára, bár a kis tábla hamar megtelt az ákom-bákom betűkkel, amiket a csoportok szószólói írtak fel, és egy kis szivaccsal többször is törölgetni kellett.

Mikor ez megvolt, az idegenek az ősi mesterségekről beszéltek, amiből eddig is megélték a falusiak, és elmondták, sokan, köztük ők is ösztönzik, hogy kosa-

rat fonjanak, gyümölcsöt aszaljanak, kéregedényeket készítsenek, és hogy főleg együtt, közösen dolgozzanak, valamilyen munkamegosztással, ez egy jó ideig talán helyreállítaná a régi egyensúlyt ebben a kibillent világban, amíg az új struktúra megszilárdul.

A szemekből látható volt, hogy legtöbben csak halványan sejtik, mit is jelenthetnek az idegen szavak, a menedzsment és marketing, a médiakapcsolat, a kvóta-rendszer, meg az ilyesmit, amik itt többször is elhangzottak.

Vas Márton kényelmetlenül feszengett a szűk padban, jobbra-balra nézett, oda-súgta háta mögött ülő komájának, az utcabeli Kerekes Nagy Mózesnek:

– Jó sokáig osszuk itt a semmit, hallod-e...

A nő talán úgy vélte, a Marci nevű, dús szemöldökű, szürkés-kék szemű embernek bátorításra van szüksége, hogy valamit hangosan is elmondjon a közösségnek.

– Marci bácsi, miért nem mondja hangosan?

Kerekes koma úgy nézett maga elé, mintha saját kivégzőosztagával kellene szembenéznie. Marci felállt, zavartan köszörülte a torkát, majd kissé éles hangon, rövid mondatokban elmondta: a régi mesterségek láthatólag senkit nem érdekelnek, a környékbeli mesterek is éppen csak élnek a munkájukból, inasnak senki nem szegődik melléjük, az aszalt gyümölcs senkinek sem kell, amióta januárban is friss zöldséget lehet kapni az üzletekben, a vessző- és faedények helyett pedig műanyag edényeket használnak, kéregedény meg errefelé nem volt divat. Elbizonytalanodva fejezte be:

– Szóval... ez már itt nem kell, s alig van, aki értene hozzá...

A nő előbbre lépett, lendületes beszédbe kezdett, amiből Marci csak annyit jegyzett meg, hogy helyi specialitás. Aztán, szerencséjére, többen is hozzászóltak, szóttesekről meg faragásról kezdtek beszélni, Marci pedig hátrasúgta:

– No, a sípot a szájukba adtam én es...

Parázs vita keveredett aztán később, amikor a több csoport rangsorát kellett egyetlenbe összefoglalni, hogy ravatalozó kell-e inkább ide, vagy orvos rendelő?

– Az EU ügyis ránk kényszeríti – védte a kancsi adószedő a ravatalozó ügyét –, előbb-utóbb ki kell izzadja a falu. Kissé elbizakodva, diadalmasan nézett szét, azt gondolhatta, hogy ezzel az összegzéssel, helyesebben érvvel lezárta az ügyet és meglett az ötödik pont is a rangsorban, de csak olajat öntött a tűzre. Az orvosi rendelőt sokan és régóta szerették volna, többen is fölemlegették, hogy a régi kúria épületében éppen jó helyen volt, amíg a forradalom után el nem lopkodtak minden mozdíthatót az épületből, annyira, hogy csak a csóré falak maradtak. A takarítónő szomszédja, az akadozós Ákos viszont szinte az asztalt ütötte, annyira bizonygatta, hogy egy kicsi házat egy hónap alatt pirosba felhúzna a falu, rendelőnek.

Az idegen férfi már csak nézte a vitázókat, jó ideje nem is próbálta lecsendesíteni. Egy hirtelen beállt csendben a nő éles hangon, szinte parancsolóan javasolta, hogy a “kis kitérő” után folytassák az összegzéssel.

Újból Marcit szólította, akinek ki kellett mennie a táblához. A nő gyors mozdulatokkal letörölte a kis táblát és az írószert Marci kezébe adja.

– Na, Marci bácsi, elkészíthetjük a stratégiát?

Marci valami olyanra gondolhatott, hogy jobb lenne azon minél hamarabb átessen, bármi legyen is, mert a nő, szemébe nézve, elmosolyodott. Az összes addigi javaslatok közül választotta ki a legfontosabbakat, amiket Marci szálkás betűkkel lejegyzett. Aztán a nő ismét letörölte a táblát, hogy legyen hely annak is, ami nem a legfontosabb, de soron következik, várhatóan pár éven belül. Marci azon gondolkodott, amíg tétlenül kellett állnia a táblánál, hogy minek kell felírni ezeket a dolgokat, ha nemsokára úgyszólván letörlik?

Megkönnyebbülve, hogy ilyen egyszerű volt, visszament a helyére. Rövidesen az idegen férfi és nő elbúcsúzott, akkor döbbsen rá mindannyian, hogy már későre jár, órák óta “stratégiáznak”, ahogyan a nagy bajuszú boltos, Jóska megfogalmazta a közös gondolkodás lényegét.

– Hát nem sok újat mondtak olyant, amit magunktól ki ne találtunk volna mű es – gyűjtött rá Kerekes Nagy Mózes, és a mellette lévő lelkészhez fordult:

– Ugye, tiszteletös úr?

A pap huncutul mosolygott, aztán egészen komolyan mondta, hogy ez a két ember nem azért jött el ide, hogy okos dolgokat mondjon a falubeliek helyett, hanem inkább azért, hogy az itt élőket rávegye: csak abból lesz gálickő, amit együtt akarnak megvalósítani.

– Csak ebből vajon mikor lesz valami? – mondta ki hangosan is Marci, szinte akarata ellenére.

– Megmondta a fehérnép már elején: amikor a falu akarja – kapcsolódott be Tor-dai Samu Jóska, a füttyös fogatos, ahogyan a szomszéd falvakban is ismerték.

– Igen, nyilván – toldotta meg a lelkész. – Minden a helyiektől és a helyi viszonyoktól függ.

Marci ezt szörnyen igazságtalannak gondolta, hogy így összegyűljenek és tervezgessenek, aztán mintha csak a véletlenre bíznák, hogy mi lesz tovább.

– Ezért kár volt az időt elpocsékolni, ha semmi látatja nem lesz a dolognak!

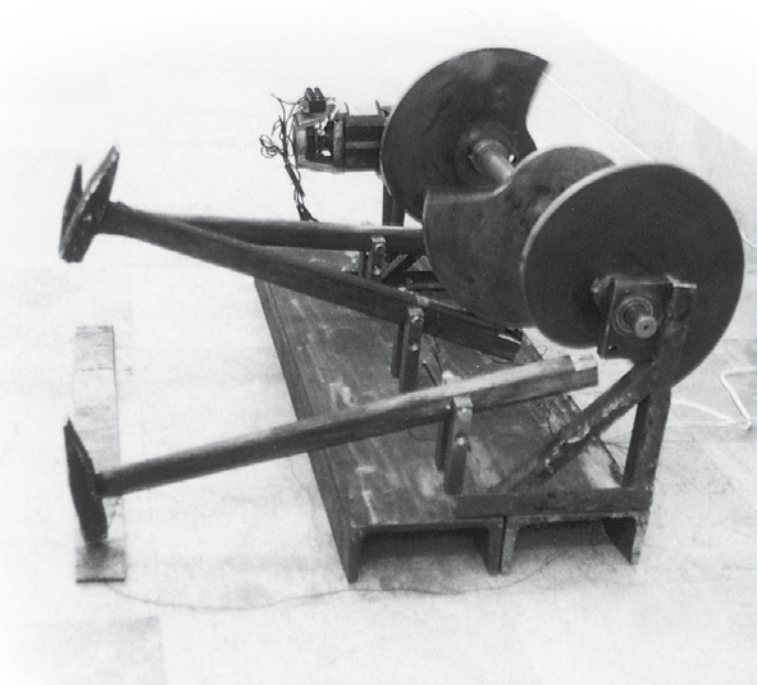
A lelkész minden szót jól megnyomott, amint feléje nézett:

– Előbb a fejekben kell elkezdődjen, hogy azután valami történjen is ebben a faluban! Éppen maga nem hisz benne, aki a stratégiát készítette? – tette hozzá tréfálkozva.

Marci és Kerekes Nagy Mózes egészen addig hallgatott, amíg a templom előtt el nem búcsúztak azoktól, akik nem utcabeliek. A neonégő alatt bevárták társaikat.

Éjjel arra ébredt Marci, hogy valami felkapja a levegőbe. Azt álmodta, hogy az osztályteremben, ami jóval nagyobbak tűnt az igazánál, ismét a háromlábú kis tábla mellett áll, amint éppen stratégiát készítenek a széles csípőjű Imolával, ami-

kor valami láthatatlan erő fölemeli, a következő pillanatban magasból látja a termet, Imola szőkés haját, mintha az iskolának teteje sem lenne a téli estén, erre ébredt fel. A lefüggönyözetlen ablakokon át vajmi kevés fény, a hó világa látszott be. Felkelt és megnézte a tüzet, óvatosan kotorta le a hamut, a feketedő széndarabokat sokáig fújta, amíg felgyúlt a tűz. Meggazította felesége hátán a paplant, aztán visszafeküdt, és mielőtt elaludt volna, félálomban mintha a szomszéd faluban lettek volna, a tornácos kultúrotthon egyetlen termében, Imola és Péter, a két idegen éppen meghajtották magukat, tapsolt a tömeg, ő pedig lassan, szégyenkezve kiosont a színpadról. Otthagyta a kis táblát, rajta, világosan emlékszik, az ő keze írásával a stratégia.

Kalapács

RÁDULY JÁNOS

Dübörög

Néha dübörög
A lellem: tökéletes
Bartók zongora.

Harmatcsöppek

Fények fürkészik
A harmatcsöppek titkát:
Eleven könnyek

BARTHA SÁNDOR

Állandóság és megújulás **Gondolatok Vass Sándor művészi attitűdjéről**

Kulcsszavak: *Vass Sándor; festészet*

Vass Sándor alkotói praxisa nem szorítható sem műfaji, sem tematikai határok közé. Azok közé a művészek közé tartozik, akik állandó kapcsolatban vannak az aktuális világ történéseivel, annak rezzenéseit felfogva határozzák meg reakciójuk milyenségét és választják meg az épp adekvát kifejezési formát. A folyamatos megújulást eredményező műfaji, tematikai pluralizmusa mellett, azonban alkotásaiból mégis kiszűrhetők azok a karakterisztikumok, amelyek meghatározzák művészi látásmódját.

Alkotói gondolkodását már a kezdetektől fogva két alapvető problematika alakítja: egy mediális és egy tartalmi. Az előbbi a metszet, illetve tágabb értelemben a rajz területének kitágítására vonatkozik. Ez a művész részéről a grafikai szenzibilitás mellett paradox módon egy bizonyos fajta eltávolodást feltételez, helyet teremtve a gondolati, konceptuális megközelítésnek. Ennek a tudatos expanzióknak kézenfekvő példája *Kenyér Vénusz* című alkotása, amelyben Botticelli *Vénuszának* parafrázisát kenyérszeletekre nyomtatta. A kenyérszeletek néhány nap múlva a színek és árnyalatok széles skáláját megjelenítve penészedni kezdtek folyamatos átalakulásra készítve az alkotást. Mindemellett ha figyelembe vesszük a szeletek térbeli kiterjedését, illetve az egyes szeleteknek az egészhez viszonyított permutációs lehetőségeit is kijelenthetjük, hogy a mediális kiindulópontként szereplő metszetgrafika itt legalább két irányba mozdult ki: a folyamatművészet és az installáció irányába.

A felületes megfigyelő számára a pályakezdési munkáktól való nagyobb eltávolodást, sőt törést képviselhetnek azok az installációs munkái, amelyekben eszközként számítógépet, illetve annak valamilyen alkalmazását használja. Legyen szó még a főiskolán készített installációiról, vagy az utóbbi évek *Land-Art-os*, illetve természetművészeti próbálkozásairól, az eltávolodás csak látszólagos. Akár performatív projektről legyen szó, mint a 2010-es koreai projektje, ahol egy földrajzi terület felfedezését a térképre rajzolt figuratív ábra útvonalként való meghatározása jelentette, akár a természettel való szimbiotikus egyensúlyt kereső, fenyőtűskékből alkotott gyergyószárhegyi installációjáról, alkotásainak rejtett rétegeiből ugyanaz az expanziós törekvés sugárzik, amely már a főiskolai évek alatt körvonalazódott.

Visszatérve a *Kenyér Vénusz* című alkotására, konkrétan az itt megjelenített női szépség-ideálnak a penészesedési folyamattal való társítására, rávilágíthatunk

alkotói eljárásának másik összetevőjére: az abszurditásig feszített képi társításokból származó érzéki/gondolati feszültségre. Itt említhetnénk a Vénusz sorozatot teljes terjedelmében, de ide sorolhatóak a gyerek-anatómiai ábrákat magukba építő grafikái is. Azt a tényt, hogy gondolkodásának ez az aspektusa is egy állandóan visszatérő alkotói jellemvonás, többek között a szentendrei alkotótáborban készített legutóbbi alkotása, a Street Art nyelvezetében megfogalmazott grafikája is igazolja. Itt a szimmetriára épülő, grafikailag letisztult megfogalmazás hamar átcsap egy gondolati síkra, ahol a szemlélő meghökkenítő képi társításokkal szembesülve csapong egy derűs és egy hátborzongató értelmezés között, amíg létrejön a végső kicsengésében mégis csak pozitív jelentés.

Önarckép Csótámmyal

ZEPECZANER JENŐ

Magyar orvosok és természetvizsgálók társaságának erdélyi vándorgyűléseiről

Kulcsszavak: *Magyar Tudós Társaság; vándorgyűlések; ásványvizek*

A XVIII. század második fele és a XIX. század első fele a felvilágosodás és a reform jegyében telt el. A felvilágosodás elsődlegesen a természettudományok fejlődésének kedvezett. A kibontakozó szabadelvűség véget vetett ideológiai síkon is a hűbériségnek. A Magyar Tudós Társaság (1825), későbbi nevén (1840-től) a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Múzeum megalapítása előtérbe helyezte a tudományos munka fontosságát a nemzet életében. A tudomány művelésének csúcshintézményei mellett létrejöttek a regionális és szakmai szervezetek, melyeknek célja a színvonalas kutatómunka szervezése mellett a tudományok eredményeinek ismertetése, a kutatás kiterjesztése volt, és a tudományos élet pezsgésének elindítása és ápolása volt. A szaporodó egyletek, kaszinók, tudományos társaságok közt egyik, talán a legsikeresebb a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága volt. Legfontosabb tevékenységi formája a vándorgyűlések rendezése volt 1841 után évente (kivételt képez az 1848-1863 közötti évek), majd 1897 után két évente. Az első világháború kitöréséig, 1841-1913 között 36 vándorgyűlést szerveztek. Erdélyben Kolozsváron 1844- és 1903-ban, Marosvásárhelyen 1864-ben, Előpatakon 1875-ben, Brassóban 1892-ben rendezték meg, a következő évre Nagyszébenbe tervezett vándorgyűlés, érthető okok miatt elmaradt.

A cél a tudományok magas színvonalának biztosítása volt, ami az oktatás és a társadalmi mobilitás mellett a nemzet felemelkedésének alapfeltétele. Zilchert Róbert dr. Besztercebányán 1842-ben *A magyar orvosi s természet-vizsgálói gyűlések hatása* című fejtegetésében elmondta, hogy a többség a vándorgyűlések mellett döntött. „*Mi részint azért gyülekszünk össze, hogy egymáshoz jobban közeledni szokjunk, hogy ismerkedjünk, hogy egymástól új eszméket kapjunk. Ez azonban ... nem lehet a mi utazásunk egyedüli célja.*” A vándorgyűlések célja volt a vendéglátó város, megye „*főhiányait vagy kellekeit természettörténeti, s orvosi tekintetben kiismerjük, s ezen kiismerés által azok orvoslásának vagy életbe hozásának kieszközölését elősegítsük.*”

Az egyletnek tagja lehet, és a vándorgyűlésekre meghívtak „*egyetemi tanárt, gymnaziumi tanárt, orvostudort, ügyvédet, jogászt, főorvost, főmérnököt, gazdaszt, törvényszéki ülnököt, plébánost, gyógyszerészt, állatorvost, minisztériumi fogalmazót, akadémiai tagot, magánzót, földbirtokost, megyei jegyzőt, honvéd dandár orvost, bankhivatalnokot, mérnököt, jószágigazgatót, hittanárt, orvos növendéket, országgyűlési képviselőt, polgármestert, lapszerkesztőt, csillagda igazgatót, technicust, bányaműorvost, tébolydai segédorvost, főkönyvvivőt, államerdészt, főrabbit, önkéntes katonát, iparost, vaskereskedőt stb.*” Sőt az első kolozsvári vándorgyűlés programja megengedi, hogy „*más vendégek és művelt személyek ... mint nézők jelen lehetnek, ... a közületekben nők is vehetnek részt.*” A Társaság nevében a „magyar” jelző nem kizáró jellegű volt. Előadásokat más nyelveken is lehetett tartani, ha az előadó nem bírta a magyar nyelvet.

Az alapszabályzat szerint a vándorgyűlést szakosztályokra osztották: „*A külön tudományokkal foglalkozó tagok iránti tekintetből külön osztályok rendeztetnek, úgymint: az orvosok és sebészek, physicusok, geographusok és astronomusok, mineralogusok, geognosták, chemikusok és pharmaceuták, zoológusok, physiológusok és botanikusok, végére a veterinariusok és oeconomusok részére: magában értetvén, hogy a résztvevő tagok számára és minőségéhez képest ezen osztályokat szaporítani vagy kevesbiteni szabad leszen.*” Mint az egyesület neve is jelzi a vándorgyűléseken az orvosi, közegészségügyi előadások domináltak, mindenik gyűlés emlékkönyvében találunk balneológiai előadásokat is. Az ásványvizek vegyelemzésének korszerű módszereit ebben az időszakban dolgozta ki Than Károly, (1834-1908) aki a modern magyar kémiatudomány megalapítója volt. Marosvásárhelyen tartott előadásában az ásványvizek kémiai összetétele meghatározásának módszerével foglalkozott *Az ásványvizek vegyelemzésének összeállításáról.*

Ugyanakkor a Társaság felkarolta az „ingó és ingatlan műemlékek” védelmét. A Társaságban archeológiai szakosztály alakult a régiségek és műemlékek megóvására. A Társaságban született meg a műemlékek törvényes védelmének gondolata a reformkorban. Ez azonban nem valósult meg, annak ellenére, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1847-ben felhívásban sürgette a törvényes keretek létrehozását. Az önkényuralom éveiben, Bécsben birodalmi hatáskörrel megalakították a röviden csak „Central-Comission”-nak nevezett bizottságot, mely tevékenységét elsősorban az épített örökség védelmére összpontosította. 1860 után ezt a munkát is újakezdte a Társaság.

Kolozsváron 1844-ben a vándorgyűlés tagjai átvehették a megye költségén nyomtatott „Kolozs megye földabrosztát,” és a város költségén kiadott „*Kolozsvár ’s vidéke növényeinek névjegyzékét.*” Ugyanakkor hagyomány volt a vándorgyűlés emlékérmének, az „emlékpénz” átadása is a résztvevőknek 1842-1886 között. 1886 után alkalmi jelvényt kaptak a résztvevők.

A vándorgyűléseken elhangzott erdélyi vonatkozású előadások jegyzéke, a vándorgyűlés évével és helyével:

1843, Temesvár

Marussi István: Az erdélyi előpataki savanyú víz ösmertetése orvosi tekintetben. 57-62.

1844, Kolozsvár

Knöpfler Vilmos: Nagyágról, földtani-, bányászati- és természetrajzi tekintetben. 71-77.

Grosz Frigyes: Magyar- és testvér Erdélyhon ásványvizei orvosi és statusgazdasági fontosságáról és e két tekintetbeni gyarapításáról. 90-96.

Gebauer Károly: Zajzon vidékéről földismeileg. 184-190.

1845, Pécs

A magyar- és erdélyországi ásványvizek vegybontása, és ismertetése iránti intézkedések. 64-66.

1864, Marosvásárhely

Vajna János: Korond környéke és fürdője ismertetése. 87-93.

Péterfi Károly: Kibédi Péterfi Pál, orvostudornak életrajza, 137-139.

Katona Géza: A bikszádi fürdő és ásványvizekről 1863-ik évben, gyógygyakorlati szempontból. 139-174.

Roth Albert: A lippai ásványviz vegy- és orvosi tekintetben. 163-167.

Lészay Dániel: Erdély hévvizei, jelesen az algyógyiaknak részletes megismertetése. 167-172.

Mosel Antal: A só mindenüttiségéről és közgazdászati jelentőségéről: Erdély só bőségéről és sóászatáról. 177-184, +5 térkép

Mosel Antal: Földismeie és államrajzi adatok az erdélyi cs. kir. sóbányászatról. 185-192.

Houchard József: Vázolatok a székellyföldi sóképletekről. 193-194.

Than Károly: Az ásványvizek vegyelemzésének összeállításáról. 232-244.

Jelentés egy vastartalmu forrásról Szász-Régenben. 267.

1865, Pozsony

Knöpfler Vilmos: Emlékbeszéd, melyet boldogult Schmidl Adolf Antal, Láng Ferencz és Zipser András Keresztély felett a magyar orvosok és természetvizsgálók 1864. Maros-Vásárhelyi X. nagygyűlésén tartott Dr. Knöpfler Vilmos. XIX-XXIII. Szuper Lajos: Dr. Szuper Lajos indítványa honi fürdőink felvirágoztatása tárgyában. 54-55.

Csengery József: Vázlata a parajdi sóképlet viszonyainak és az ottan divó sóbánya művelet modorának. 239-241, +1 tábla.

1867, Rimaszombat

Knöpfler Vilmos: Knöpfler Vilmosnak a magyar orvosok és természetvizsgálók XII-ik nagygyűlése tisztviselőit köszöntő beszéde.

1868. Eger

Knöpfler Vilmos: Knöpfler Vilmos búcsú beszéde. 404.

1869, Fiume

Mosel Antal: A maros-ujvári sótömsz és annak fekvisége. 338-341, +2 tábla.

1871, Arad

Knöpfler Vilmos: Az élet és az ember. 108-113.

Molnár János: A borhegyi ásványforrás Erdélyben. 148-159.

1972, Herkulesfürdő

Csikszeredai Szabó József. 111.

1875. Előpatak

Szabó Vazul: Előpatak gyógyforrásai s a Búdös barlang. 91-99.

Trauschenfels Jenő: Kétszáz év előtt. Rajzok a brassói életből. 99-103.

Lengyel Gyula: Tusnád méltatása orvosi szempontból. 158-161

Molnár Károly: Tusnád, Szent-Anna tó és torjai kénbarlang geológiai szempontból. 161-164.

Polichronie C. A.: Tusnád égalja s vizei, és a torjai Búdös élettani szempontból. 164-167.

Entz Géza: A tordai és szamosfalvi sós tavak ázlagfaunája. 170-190, +2 tábla.

Székely János: Kézdivásárhely múltja és jelene. 233-238.

Székely Gergely: Háromszék gazdasági viszonyai. 261-271

Fleischer Antal: A "málnási" ásványvíz vegyi vizsgálata. 280-283

Fleischer Antal: A torjai "Büdösön" előforduló "kénsav-forrásokról." 283-285.

1879. Budapest

Bernáth József: Magyarország ásványvízi térképe. 355-357, +1 térkép.

1882. Debrecen

Chyzer Kornél: Magyarország gyógyvizeiről, azok értékéről s értékesítéséről. 76-91.

1888. Tátrafüred

Koch Antal: Erdély mineralógiájának és geológiájának haladása 25 év alatt. 204-209.

1890. Nagyvárad

Bernáth József: A magyar orvosok és természetvizsgálók emlék-érmei. 76-84.

1892, Brassó

Otrobán Nándor: A Székelyföld ásványvizei. 368-371.

Koch Antal: Magyarország erdélyi részeinek új átnézete s földtani térképe. 455-464.

1899, Szabadka

Nuricsán József: Tusnádfürdő ásványvizeinek chemiai analysise. 622-624.

1901, Bártfa és Bártfa-fürdő

Nuricsán József: A málnásfürdői szénsavgyár. [Megjelent a "Természettudományi Közlöny" 1901. évi XXXIII. kötetének 387. füzetében] 338.

Kolozsvár, 1903

Hankó Vilmos: Erdély fürdői és természet-ritkaságai. 2777-282.

1905, Szeged

Hankó Vilmos: A magyar fürdő- és ásványvíztelepek. Kivonat. 396-401

1865, Pozsony

Knöpfler Vilmos: Emlékbeszéd, melyet boldogult Schmidl Adolf Antal, Láng Ferencz és Zipser András Keresztély felett a magyar orvosok és természetvizsgálók 1864. Maros-Vásárhelyi X. nagygyűlésén tartott Dr. Knöpfler Vilmos. XIX-XXIII. Szuper Lajos: Dr. Szuper Lajos indítványa honi fürdőink felvirágoztatása tárgyában. 54-55.

Csengery József: Vázlata a parajdi sóképlet viszonyainak és az ottan divó sóbánya művelet modorának. 239-241, +1 tábla.

1867, Rimaszombat

Knöpfler Vilmos: Knöpfler Vilmosnak a magyar orvosok és természetvizsgálók XII-ik nagygyűlése tisztviselőit köszöntő beszéde.

1868. Eger

Knöpfler Vilmos: Knöpfler Vilmos búcsú beszéde. 404.

1869, Fiume

Mosel Antal: A maros-ujvári sötömzs és annak fekviszonya. 338-341, +2 tábla.

1871, Arad

Knöpfler Vilmos: Az élet és az ember. 108-113.

Molnár János: A borhegyi ásványforrás Erdélyben. 148-159.

1972, Herkules-fürdő

Csikszeredai Szabó József. 111.

1879. Budapest

Bernáth József: Magyarország ásványvízi térképe. 355-357, +1 térkép.

1882. Debrecen

Chyzer Kornél: Magyarország gyógyvizeiről, azok értékéről s értékesítéséről. 76-91.

1888. Tátrafüred

Koch Antal: Erdély mineralógiájának és geológiájának haladása 25 év alatt. 204-209.

1890. Nagyvárad

Bernáth József: A magyar orvosok és természetvizsgálók emlék-érmei. 76-84.

1892, Brassó

Otrobán Nándor: A Székelyföld ásványvizei. 368-371.

Koch Antal: Magyarország erdélyi részeinek új átnézete s földtani térképe. 455-464.

1899, Szabadka

Nuricsán József: Tusnádfürdő ásványvizeinek chemiai analysise. 622-624.

1901, Bártfa és Bártfa-fürdő

Nuricsán József: A málnásfürdői szénsavgyár. [Megjelent a "Természettudományi Közlöny" 1901. évi XXXIII. kötetének 387. füzetében] 338.

1903, Kolozsvár

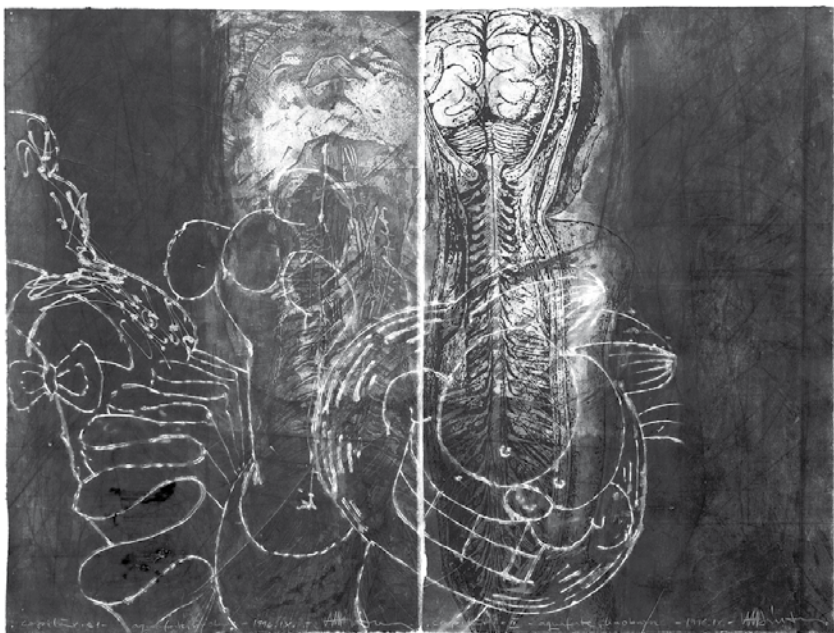
Hankó Vilmos: Erdély fürdői és természet-ritkaságai. 277-282.

-Schafarzik Ferenc: A szovátai fürdő földtani viszonyai. Kivonat. 240-241.

Hankó Vilmos: A magyar fürdő- és ásványvíztelepek. Kivonat. 396-401

Szentendre

Gyerekkor02

P. BUZOGANY ARPÁD

Sóvidék a középkorban¹

Kulcsszavak: *Sóvidék; középkori várak; sóbányászat*

A Haáz Rezső Múzeum kiadványsorozata újabb tekintélyes kötettel gyarapodott, ám Sófalvi András *Sóvidék a középkorban (Fejezetek a székelység középkori történetéből)* című könyve elsősorban nem a maga két és félszáz oldalával nyom a latban, hanem szakmai igényességével.²

Bár egy könyvet általában nem hátulról szoktak lapozni, a téma iránt érdeklődőnek fel kell hívnunk a figyelmét a többoldalmi hivatkozott szakirodalomra, melyhez még hozzá kell számítanunk a szövegtörzs jegyzeteit mint előbbiekkal egyenrangú forrásokat. És ha már a jegyzetanyagnál tartunk, a téma tárgyalásához szervesen hozzátartozik a régészeti leletanyag bemutatása, térképek, színes fotóanyag. Utóbbi (a szerző felvételei) még azok számára is érdekes, akik a vidéken élnek, hiszen nem mindenki látta pl. Rapsóné, Tartód és Firtos várának romjait.

Sóvidék középkori történetének szintézise nem “egyszerre” pattant ki úgymond, szerzőnk témába vágó közléseit korábról ismerjük, illetve 2000-ben megvédett szakdolgozatának (ELTE) kiegészített változata került kiadásra. Írott források mellett a terepbejárások hoztak új eredményeket, ezeket ásatásoknak kellene követniük. A különböző típusú források felhasználásában “*a rész kutatások csak együttesen vezethetnek komoly eredményre*” – olvashatjuk a szerző megállapítását.

A vidék Árpád-kori településtörténetének tárgyalását követően terjedelmes fejezetek következnek a középkori településekről, középkori és kora újkori határhaználatról és gazdálkodásról, népesedésről, illetve az egyházi építészetről (templomok, kápolnák, várak). Sóvidék sajátossága a sóbányászat, ennek a (névadó) tevékenységnek emlékeit foglalja össze, tekinti át a szerző, hiteles adatok alapján, minek eredményeként szétfoszlik az a – lokálpatriotizmusból táplálkozó – vélekedés, miszerint már a római kortól állandó kitermelés folyt a mai Parajd és Sófalva határában.

Jegyzetek

1. Sófalvi András: *Sóvidék a középkorban. Fejezetek a székelység középkori történetéből* Székelyudvarhely, 2005.

2. Az írás eredeti megjelenési helye: *Népújság*. 2005. július 9. (Múzsza 696. sz.), Kulturális Figyelő 2005. (IV)/2. sz.

BERECZKI KÁROLY

*Székelyföldi láttelelet¹*Kulcsszavak: *Vofkori László; Székelyföld; székelyek történelme*

Amikor bemutatták Vofkori László, székelyudvarhelyi földrajztudós *Székelyföld útikönyve* című monumentális, kétkötetes munkáját, gyakran elhangzott, amúgy tréfásan is, hogy Vofkori László ott folytatja, ahol áldott emlékű Orbán Balázsunk abbahagyta. A különbség annyi, hogy az udvarhelyi krónikás jóval kisebb területen mérte fel az etnikai és tájföldrajzi adottságokat. Míg a „legnagyobb székely”, Orbán Balázs adatai szerint 12.800 négyzetkilométer a Székelyföld területe, addig Vofkori László a jelenlegi községhatárok szerint 10 870 négyzetkilométerben jelöli meg. Már nem számítja székelynek Gyergyótoplicát (más, magyarabb nevén Maroshévizt) és Aranyosszékre is csak szomszédolni rukkan át. Orbán Balázs még ezeket a területeket is a Székelyföld szerves részeinek tekintette és leírta azokat „népismeit” szempontból. A lakosságról szóló adatok is különböznek. Vofkori az 1992-es romániai népszámlálás nyomán a Maros-, Udvarhely-, Csík-Gyergyó-Kászón- és Háromszékeken élők számát 808 827 főben jelöli meg, ám nyomban hozzát teszi, hogy nem számította ide Aranyosszék és a Barcaság zömmel székely eredetű lakóit. Korrigálja is önmagát azzal, hogy említi Benkő Lóránd nemrégén közzétett adatait, amelyek szerint a romániai magyarság fele székely származású, és szerte a nagyvilágban élőkkel együtt több mint egymillió ember vallja magát székelynek. Orbán Balázs adataival ezt nem lehet összehasonlítani az ismert demográfiai tényezők változásai miatt. Tény azonban, hogy már ő is siránkozott az Erdélyben szűkülő székely élettér miatt.

Vofkori László rendkívül óvatosan közelíti meg a székely történelem homályos pontjait. Kérdéseket vet föl, a történelmi válaszokat sorjázza, de kerüli Orbán Balázs kategorikus válaszait. A nagy előd ugyanis nyíltan védelmébe vette a Csíki Székely Krónikát (amely sok mai történész szerint hamisítvány a XVI. század elejéről!), lándzsát tört a rabonbánok (egy-egy nemzetiség, törzs korlátlan urai) intézménye mellett, és egyértelműen a hunok leszármazottainak vallja fajtáját. László Gyula kettős honfoglalás elmélete a későbbiekben már realisabb történelmi fénybe helyezi ezt az elméletet. Magyar krónikaik, valamint régészeti leleteink újraértelmezése is rávilágít az egykor romantikusnak bélyegzett történelemszemlélet néhány realisabb elemére.

Vofkori László Balás Gábort idézi, talán azért, hogy így üzenje a olvasóinak: maga is egyetért az 1984-ben, Budapesten megjelent *A székelyek nyomában* című

Balás-könyv megállapításaival. „Hogy kik a székelyek, arra világosan azt felelhetjük, hogy a magyarság egyik, magyarságát megtagadni nem akaró népcsoportja, amely amióta tudunk róla, mindig magyarul beszélt, bár történelmileg nem volt épp mindig a többi magyarokkal egyforma sorsa, és ezért nem egy különleges sajátossága alakult ki (különleges történelmi tudat, szervezet, a jelenben is meglévő nyelvjárási és néprajzi sajátosságok).” Aztán Vofkori ismét segítségül hívja Benkő Lórándot: *„A székelyek etnikailag a mai Székelyföld magyar ajkú lakossága, a magyarság egyik népcsoportja.”*

Talán nem ártott volna továbbidézni Balás Gábort, mert említett könyvében éppen Orbán Balázshoz kanyarodik vissza és rendkívül érdekes okfejtéssel próbálja föltárni egyrészt a hun-avar mondanakör valós alapjait, másrészt – sikeresebben – fölmutatni a Honfoglalás idején a Kárpát-medence peremvidékein föllelhető székely telepek nyomait. A székely nyelvjárások rokonaként talán az Őrség és Csallóköz nyelvjárásai is bekerülhettek volna Vofkori szótárába, hiszen köztudott, hogy Vas, Zala és Komárom megyékben nagy sűrűséggel találni székely nyomokat. Erre 1959-ben Győrffy György is felhívta a figyelmet, mondván, hogy a székelyek huszonnégy ágának (nemzetségének) egyike Poson. S akkor az is érthető, hogy miért hasonlít egymáshoz annyira az udvarhelyi és csallóközi nyelvjárás. Csallóköz csaknem homogén magyarságú társadalma is sok rokon vonást mutat a Székelyfölddel.

Az elmúlt százegynéhány esztendő történetfilozófiájának változásaira jellemző, hogy míg Orbán Balázs elragadtatva szólt népe embertani sajátosságairól, Vofkori László már a Trianon óta módosult tudat árnyékában próbálja megfejteni a székely néplélek titkait. Orbán Balázs írta Udvarhelyszék, az ősi Anyaszék embereiről: *„Népe szép, erőteljes és szorgalmas, a havasalji falukban magas termetűek, alább inkább zömökebbek, izmosak, s mivel nem voltak a határörvidéki katonai szervezet elerkölcstelenítő befolyásának kitéve, legromlatlanabbak.”* Vofkori szerint a *„székely néplélek és identitástudat nehezen ragadható meg. A nemzeti és nemzetiségi jellemvonások megrajzolása még nagyobb nehézségekbe ütközik. A történelmi öntudat és identitástudat az elmúlt 79 év alatt – a könyvet 1999-ben adták nyomdába – sokat változott. Ha például azt mondjuk, hogy a magyarok általában borúlátóak, önzertesekek és sokat panaszkodnak, a székelyek meg leleményesek, furfangosak, mókások – ezzel még nem tártuk fel a lényegét. A székelyek vitézsége közismert. A székely vidám, esze járása furfangos, ingerlékeny, küzdő, munkás, élelmes, takarékos, szorgalmas, igazságáért perlekedő, vendégszerető, nagyon vallásos népcsoport.”*

Kővári László, a XIX. század jeles történétírója úgy tapasztalta: *„A székely jóságával „megbetegíti” vendégeit”.* Kővári kortársa volt Orbán Balázsnak és furcsállotta, hogy a székely báró mennyire ragaszkodik szülőföldjéhez és annak székelyeihez. Ám szegény Orbán Balázs is úgy járt szeretett székelyeivel, mint Petőfi a szabad-

szállásiakkal, parlamenti képviselőségéből buktatták ki a Székelykeresztúr melletti Csekefalva székelyei, mert a báró úr interpellálni mert a pálinkafőzés ellen!

Vofkori László útikönyve kétségtelenül rögzíti a székelység mai közállapotait. Mivel a napi politikai történések nem férnek bele egy nagylélegzetű tájfeldrajzi útikönyvbe, túlsúlyban vannak a turisztikai tájékoztató elemek. A Székelyföldre hívja olvasóit, abból a félig tréfás-félig komoly mondásból kiindulva, hogy aki nem járt a Székelyföldön, az nem érdemli meg a magyar nevet! A különböző székely kialakulásának és benépesítésének történelmi, néprajzi taglalása mellett számos érdekes dokumentumot közöl a románság Erdélybe telepedésének körülményeiről, a szászok gyökereiről és nyolcszáz éves alkotóan szorgalmas erdélyi múltjáról. Színes, vonzó fejezet a Székelyföld társadalomföldrajzi vázlata, amelyben a történeti-demográfiai áttekintés során nemcsak a népesség számának alakulása mutatható ki, hanem a társadalmi átrétegződés, a belső vándorlás (migráció) is. Nem könnyű feladat volt a településkép statisztikai adatokkal alátámasztott megrajzolása sem.

A letűnt korokra vonatkozó történeti-statisztikai adatok különböző forrásokból származnak, így tudományos hitelük sokszor kétséges. A legkorábbi összeírások nem nyújtanak átfogó képet, mert többnyire csak a kardforgató családfőket, vagy profi katonákat vették lajstromba. Még a tizenkilencedik század vége felé sem tartottak módszeres népszámlálást Magyarországon. Nem véletlenül kesergett Orbán Balázs: *„hazánkban a statisztika a legfejletlenebb állapotban van, s a népességi viszonyokra nézve nagyon zavaros és hiányos adatokkal bírunk, sőt azon beolvasztási politika, mely hazánkat századokon át marcangolta, fő törekvését oda irányozta, hogy a magyar népesség számát kicsinyítse...”* Hol voltak akkor még a későbbi „utódállamok” manipulált etnikai kimutatásai?! Több adat összevetéséből végülis megállapítható, hogy manapság a Székelyföld lakóinak száma (székely-magyarok) több mint hétszázezer, és a nagyvilágban szétszóródottakkal együtt számuk meghaladja az egymillió főt.

Orbán Balázssal ellentétben Vofkori László nem nyugat felől, Udvarhelyszék nyugati határától kezdi székelyföldi utazását, hanem Aranyosszékre hívja először olvasóit. Nyilván azért, mert a nyugatról érkező turista először Torda alatt lép be a Székelyföldre. A kicsi Aranyosszék méltánytalanul elfeledett mostohagyermek a Székelyföldnek. Ezt érezhette annak idején Orbán Balázs is, mert külön két kötetes könyvet írt Torda városról és környékéről. Az általa ismert forrásokból is zseniálisan megsejtve, hogy a középkor legkorábbi évszázadaiban Torda volt Erdély fővárosa, a Torda ősi székely családnév is egyben. Vofkori elkalauzol bennünket a Tordai-hasadék geológiai csodamúzeumába, megismertet bennünket Aranyosszék legszebb és leghíresebb falvaival, lakóiban már javarészt román lakosságot jelezve. De tisztelettel adózik Balázs Ferencnek is, aki Mészkön először valósítja meg a népfőiskolát. Bejárom a kerek világot címmel szép könyvben írta le bolyongásait

a nagyvilágban. 1937-ben fiatalon, 37 évesen érte a halál, mészköi temetésén Tamási Áron mondta a gyászbeszédet!

Vofkori a történelmi látóhatárt tágíthatta volna, ha Orbán Balázs után ő is megemlíti legalább, hogy Aranyosszék valamikor szomszédos volt Marosszékkal, ám az 1562-es nagy székely felkelés vérbefojtása nyomán a fejedelmi udvar és az erdélyi magyar-székely arisztokrácia úgy próbálta megtörni a székelyek makacs és legendás szabadságvágyát, hogy a Maros és Aranyos mellé nagy román jobbágytömegeket telepített. Ezzel egyszer s mindenkorra végeszakadt a székely szomszéd-ságnak Erdély nyugati szegletében.

Aranyosszék után Marosszék átfogó leírása következik. Mi azonban ugorjunk előre Székelyudvarhelyhez, már csak azért is, mert Vofkori László ebben a városban földrajz tanár – immár egyetemi szinten is. A székely anyaváros főterén pedig Orbán Balázs három méter magas szobra tartja ébren az udvarhelyi székelyek magyarságtudatát. Orbán Balázs így vallott a Nagyküküllő partján lévő városról: *„A Székelyföld központjához, legérdekesebb, legclassicusabb helyéhez értünk, az anyaszékek anyavárosához, háromszorosan anya nékem, mint kedves szülőföldem. És ki ne érezte volna azon kedves, azon szívmelegítő érzetet, mely minden romlatlan lelket (főleg magyart!) meglep, midőn e helyet megközelíti.”*

Vofkori László nem lelkendezik, tényeket rögzít: *„Székelyudvarhely a hajdani Udvarhelyszék anyavárosa, a későbbi Udvarhely vármegye székhelye volt. Ma Hargita megye második legnépesebb városa. 1992-ben lakossága 39 959, melyből 38 926 fő magyar – 97, 41 százalék.”* E szerint Székelyudvarhely a legtisztább magyar város az egész magyar nyelvterületen! Ezért volt háromszorosan anya Orbán Balásznak, ezért díszíti szejkefürdői sírját faragott székelykapuk múzeuma!

Orbán Balázshoz hasonlóan Vofkori László is szenvedéllyel és tudományos igényességgel mutatja be a „legnagyobb székely kisváros” műemlékeit, a székely élet relikviáit, a templomokat, kollégiumokat, iskolákat, kulturális intézményeket. Elvezet bennünket a régi katolikus főgimnázium előtt álló Tamási-mellszoborhoz, s emlékezetünkbe idézi: *„azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne!”* Futamodásnyira Farkaslaka templomtornya is látszik, árnyékában a szomorúan bólogató két cserefával. Itt újabb idézet kínálkozik: *„Kivánhat-é ember többet,/ Derékaljnak szülőföldet,/ s két cserefa lombos ágát szemfedőnek?”* A székelyek ma már klasszikus költője, Kányádi Sándor róta le így kegyeletét Tamási Áron síremlékénél.

A könyvben aztán Vofkori átkel a Hargitán és leereszkedik Csíkba. Kitarul a székely világ, Csíkszereda és Tusnádfürdő, Gyergyószentmiklós és a Gyilkostó. Háromszéken Málnásfürdő és Sepsiszentgyörgy, a Rétyi Nyír. Kézdivásárhely Gábor Áron hősiességét ápoló székely közössége, Dálnok Dózsa György emléket őrző közössége, Zágon Mikes Kelemen „édes nénjének” szülőhelye mind mind éke en-

nek a kétségtelenül párját ritkító útikönyvnek. Az utóbbi időben számos útikönyv, kalauz jelent meg a különböző kiadóknál a Székelyföldről, Erdélyről, kisebb régiókról. Tudományos igényben, átfogó szintézisben azonban nyomába sem szegődhetnek Vofkori László nagylélegzetű munkájának. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy az útikönyv a budapesti Kartográfiai Kiadó ápolásában jelent meg hétezer! példányban, kétszáznál több színes képpel és térképpel illusztrálva. Terjedelmes szómagyarázat és bibliográfia emeli a kötet rangját Aztán Erdély szövevényesen kusza névadási világában segít eligazodni román-magyar-német nyelvű helységnév mutatóval. Vofkori László könyvének megjelenése kétségtelenül az utóbbi tíz esztendő kiemelkedő eseménye.

Jegyzetek

1. Vofkori László: *Székelyföld útikönyve I-II*. Cartographia Kiadó, Budapest.

